

Online nastava: izazovi suvremenog obrazovanja

Koroman, Hani

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:870619>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-06-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

HANI KOROMAN

ONLINE NASTAVA: IZAZOVI SUVREMENOG OBRAZOVANJA

Diplomski rad

Pula, rujan 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

HANI KOROMAN

ONLINE NASTAVA: IZAZOVI SUVREMENOG OBRAZOVANJA

Diplomski rad

JMBAG:0303059351, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Predmet: Dokimologija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Didaktika

Mentor: doc.dr.sc. Sandra Kadum

Pula, rujan, 2021

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Hani Koroman, kandidatkinja za magistra primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Hani Koroman dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „ Online nastava: izazovi suvremenog obrazovanja“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

ZAHVALA

Ovaj rad je rezultat bezuvjetne podrške obitelji i prijatelja koji su me pratili na ovome putu i zato vam hvala. Hvala dragi roditelji što ste mi omogućili da postanem učiteljica. Hvala tebi Petre na svakoj lijepoj riječi, dobrom djelu i strpljenju. Posebno hvala mojoj najdražoj djevojčici kojoj posvećujem ovaj rad. Oprosti na svakoj suzi prouzrokovanu našom odvojenošću, jer „mama mora pisati“, „mama mora učiti“, uspjele smo i isplatilo se.

Hvala i Vama, profesorice, što ste uvijek spremno odgovarala na pitanja, bila susretljiva i srdačna.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. RAZVOJ I SVRHA DIDAKTIČKE ZNANOSTI	2
2.1. DIDAKTIČKA NAČELA.....	2
3. POJAM, RAZVOJ I ZNAČENJE TEHNOLOGIJE U OBRAZOVANJU	6
4. TRADICIONALNA I SUVREMENA NASTAVA.....	7
4.1. TRADICIONALNA NASTAVA I NJEZINA OBILJEŽJA	7
4.2. SUVREMENA NASTAVA I NJEZINA OBILJEŽJA	9
5. RAZVOJ INFORMACIJSKIH I KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJA I NJIHOVA POVIJESNA ZNAČENJA.....	10
6. IMPLEMENTACIJA INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE U HRVATSKI OBRAZOVNI SUSTAV	12
7. ODREĐENJE POJMA I RAZVOJ ELEKTRONIČKOG UČENJA	15
8. ŠKOLOVANJE OD KUĆE I E-UČENJE	18
9. ORGANIZACIJA ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA U KONTEKSTU E- UČENJA I TRADICIONALNE NASTAVE	19
10. IZAZOVI SUVREMENOG OBRAZOVANJA- ONLINE NASTAVA I VIRUS SARS-COV-2	21
10.1. KORONAŠKOLA- ŠKOLA S NADIMKOM.....	23
11. MODELI ODVIJANJA NASTAVE ZA VRIJEME PANDEMIJE I NJIHOVA OBILJEŽJA.....	25
12. I-NASTAVA- PODRŠKA NASTAVI NA DALJINU.....	28
13. AKCIJSKI PLAN ZA PROVEDBU NASTAVE NA DALJINU	29
14. ŠKOLSKA DOKIMOLOGIJA	30
15. VREDNOVANJE UČENIKA I PROPISANI DOKUMENTI.....	31

16. DOKIMOLOŠKA NAČELA OCJENJIVANJA- ZASTUPLJENOST I PRIMJENA	31
17. ZASTUPLJENOST DOKIMOLOŠKIH ODREDNICA I ONLINE NASTAVA- KAKO VREDNOVATI NA DALJINU?	36
18. NASTAVA NA DALJINU I MULTIMEDIJSKA NASTAVA	39
19. ISTRAŽIVANJE	40
19.1. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA	41
19.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	41
<i>Intervju 1</i>	41
<i>Intervju 2</i>	45
<i>Intervju 3</i>	48
<i>Intervju 4</i>	50
<i>Intervju 5</i>	53
<i>Intervju 6</i>	55
<i>Intervju 7</i>	56
20. ZAKLJUČAK O ISTRAŽIVANJU	59
21. ZAKLJUČAK	62
LITERATURA	63
MREŽNI IZVORI	63
PRILOG	67
PRILOG 1: PITANJA ZA INTERVJU	67
SAŽETAK	69
SUMMARY	70

1.Uvod

Obrazovanje, kao planirani i programirani proces stjecanja znanja podrazumijeva tri čimbenika: učenika, sadržaj i učitelja. Kako bi učenik posredstvom učitelja spoznao sadržaj, didaktika je od svojih početaka do danas razvila niz različitih pristupa učenju i poučavanju, s ciljem da recepcija sadržaja kod učenika bude u skladu s njegovim individualnim razvojem i receptivnim sposobnostima.

Različiti su pedagozi i stručnjaci u području obrazovanja predstavljali modele didaktičkih sustava kako bi unaprijedili proces učenja i poučavanja. Od početaka do danas, u najvećoj je mjeri zastupljen razredno-predmetno-satni sustav češkog pedagoga Jana Amosa Komenskyja, uz pojedine izmjene, i kao takav smatra se tradicionalnim oblikom provođenja nastave (Bognar, Matijević, 2002).

Ipak, ubrzanim razvojem tehnologije, i njezinom implementacijom u školski sustav, suvremeno se obrazovanje nalazi na raskrižju tradicionalne i suvremene realizacije odgojno-obrazovnog procesa, zbog čega se područje didaktike sve više usmjerava unaprjeđenju kvalitete online nastave.

Iako početci nastave na daljinu sežu u osamdesete godine 20-og stoljeća, čini se da pojam online nastave svoje puno značenje dobiva tek pojavom pandemije koronavirusa, koji se iz kineskog grada Wuhan počeo širiti krajem 2019. godine (Sarkar, 2020).

U ovom će radu biti riječi o online nastavi kao izazovu suvremenog obrazovanja, te usporedba tradicionalne licem u lice nastave s nastavom na daljinu.

2. Razvoj i svrha didaktičke znanosti

„Odgojno-obrazovni proces je sustavno organizirana zajednička aktivnost nastavnika i učenika na ostvarenju zadataka odgoja i obrazovanja“ (Bognar, Matijević, 2002:31).

Kako bi odgojno-obrazovni proces bio kvalitetan i svrsishodan proučavajući i primjenjujući različita načela i smjernice didaktike, nastavnik usmjerava, poučava učenika, objašnjava i iznosi sadržaj, pa govorimo o didaktičkom trokutu, koji je zastupljen u tradicionalnoj nastavi.

Didaktika kao pedagojska grana koja se bavi teorijom odgoja i obrazovanja, svoje je dosadašnje uporište imala u pedagoškoj praksi i filozofiji. Razvojem različitih tehnologija, među kojima naše područje interesa obuhvaća obrazovna tehnologija, didaktički trokut se širi, te 1960-ih godina postaje četverokut (učenik- učitelj- nastavni sadržaj-tehnika), a danas, zahvaljujući širokom spektru mogućnosti koje tehnologija nudi, govorimo o didaktičkom mnogokutu kao obilježju suvremene nastave (Matijević, Topolovčan, 2017). U nastavku će biti navedena i objašnjena didaktička načela na kojima je svjesno ili nesvjesno, ustrojen svaki odgojni i obrazovni proces, neovisno odvija li se isti u obrazovnoj instituciji, ili u svakodnevnoj komunikaciji.

2.1. Didaktička načela

Kako bi osigurao uspješnost odgojno-obrazovnog procesa, u procesu planiranja, programiranja i realizacije nastave, učitelj treba poštovati određena didaktička načela. Didaktička načela ili didaktički principi o kojima će ovdje biti riječ su sljedeći: 1. načelo zornosti i apstraktnosti, 2. načelo aktivnosti i razvoja, 3. načelo sistematičnosti i postupnosti, 4. načelo diferencijacije i integracije, 5. načelo primjerenosti i napora, 6. načelo individualizacije i socijalizacije, 7. načelo racionalizacije i ekonomičnosti i 8. načelo povijesnosti i suvremenosti.¹

Prvo od osam didaktičkih načela, načelo zornosti i apstraktnosti predstavlja usvajanje činjenica i generalizacija. Ovo će načelo biti objašnjeno kroz jednostavan primjer povezivanje broja i količine.

¹ (Dostupno na: <https://suvremeninastavnik.wordpress.com/2017/09/17/didakticki-principi/>)
[Pristupljeno:20. lipnja 2021.]

Pri poučavanju učenika u početnoj nastavi matematike brojevima, koristit ćemo se stvarnim objektom. Zornije, broj 1 prikazat ćemo tako da uz broj priložimo 1 štapić, ili jednu olovku, čime će dijete moći pojmiti količinu broja.

S druge strane, ukoliko samo imenujemo broj, bez zornog prikaza, učeniku će pojam ostati apstraktan, neshvatljiv i dalek.

Nadalje, načelo aktivnosti i razvoja podrazumijeva cjelovitu uključenost učenika u odgojno-obrazovni proces tijekom koje će produbiti svoje spoznaje aktivirajući intelektualna, senzorna, izražajna i praktična područja svoje biti. Za bolje razumijevanje, ponovno ćemo objasniti ovo načelo kroz primjer usvajanja sadržaja početne nastave matematike. U procesu usvajanja i povezivanja pojma broja i količine, učenik će razvijati svoj intelekt primjenjujući količinu broja 1 s većim količinama (npr. broj 5=5 štapića). Unutar skupa kojeg čine četiri balona i jedna lopta, prepoznat će da je zastupljen samo jedan balon, te će ga označiti kao objekt koji ne pripada skupu. Ovisno o zahtjevu, učenik će aktivirati pojedino senzorno osjetilo. Praktičnim zadacima (formiranje skupova lopti, balona, zbrajanje) učenici će stvarati vlastiti sadržaj i produbljivati svoje znanje. Komponenta izražajnosti zastupljenija je kroz pisano, ilustrativno i verbalno izražavanje, no što je zastupljena u samoj nastavi matematike.

Načelo sistematičnosti i postupnosti prisutno je u obradi svakog sadržaja. To je načelo intuitivno, i čovjeku prirodno, pa ga koristimo u svim situacijama poučavanja, slijedeći njegova pravila: od bližeg prema daljem, od jednostavnog prema složenom, od lakšeg prema težem i od konkretnog prema apstraktnom.

Pravilo od bližeg prema daljem prisutno je u redosljedu sadržaja iz područja prirode i društva. Učenici će u prvom razredu učiti ono što im je blisko i što na ovom stupnju razvoja mogu shvatiti, a to je njihova neposredna okolina, obitelj, prijatelji, dom i škola. Do kraja četvrtog razreda učenici će to znanje proširiti na prostor čitave svoje domovine, poštujući upravo načelo od bližeg (dom, škola) prema daljem (zavičaj, domovina).

Dolazeći do novih spoznaja, učenici svoje znanje grade na jednostavnim postavkama kako bi sve informacije integrirali u složenu cjelinu.

Iako je ovo pravilo, kao i ostala zastupljeno u svim predmetima, objasniti ćemo ga kroz jezično područje hrvatskog jezika.

Učenici će najprije naučiti abecedu, pisati i čitati formalna i pisana slova, da bi do kraja četvrtog razreda sve znanje koje su stjecali kroz četiri godine razredne nastave mogli skupiti i prikazati u složenu prozu kao što je sastavak.

Pravilo od lakšeg prema težem možemo uočiti na primjeru kinezioloških sadržaja. U razrednoj nastavi učenike ćemo podučiti lakšim i prirodnim oblicima gibanja (hodanja, trčanja na različite načine) da bi kasnije mogli usvojiti i izvoditi teža motorička znanja (npr. preskakanje vijače u kretanju).

I posljednje pravilo ovog načela bit će ponovno prikazano kroz početnu nastavu matematike. Poučavajući geometriju, učenike ćemo u prvom razredu upoznati s fizičkim geometrijskim tijelima (kocka, kvadar,...) kako bi se njihova spoznaja temeljila na konkretnom objektu. Na taj će način lakše shvatiti formule opsega kocke, odnosno kvadrata koje trebaju svladati u četvrtom razredu. Bez prijašnjih konkretnih objekata, učenici ne bi mogli istinski spoznati i razumjeti apstraktno područje geometrije.

Načelo diferencijacije i integracije podrazumijeva raščlanjivanje pojedinog sadržaja na više jedinica, kako bi se, nakon spoznaje predstavljenog, svi dijelovi sadržaja integrirali u cjelinu. Na primjer, znanost kao što je matematika u obrazovnom je sustavu podijeljena na najmanje zasebne jedinice čiji početak podrazumijeva usvajanje pojma broja, povezivanje broja i količine, na temelju kojih se kasnije usvajaju računске operacije. Jednom naučene jedinice sadržaja iz matematike postaju dio cjeline koja predstavlja matematičko znanje pojedinca, te mu kao takve omogućavaju funkcioniranje u svakodnevnom životu. Prema potrebi, iz kreirane cjelovite spoznaje, „izvlačimo“ ono znanje koje nam je u trenutku potrebno (npr. računanje postotka sniženja u trgovini).

Primjerenost i napor predstavljaju didaktičko načelo u kojem je zadaća učitelja prepoznavanje potrebe i mogućnosti svojih učenika. Iako možemo uočiti da je odgojno-obrazovni sustav nerijetko usmjeren prosječnom učeniku, u krugu svoga djelovanja, učitelj sadržaj prilagođava svojim učenicima s ciljem da svatko razvije individualni maksimalni potencijal.

Sudionici odgojno-obrazovnog procesa su učenici i učitelj. Učenici individualno usvajaju znanja i činjenice, na kraju školske godine bivaju vrednovani individualno, te ocjena predstavlja razinu usvojenog znanja svakog pojedinačno.

Ipak, nastavni je proces nositelj različitih socioloških čimbenika. Poštujući načelo individualizacije i socijalizacije, učitelj može planirati i organizirati različite aktivnosti u kojima učenici ostvaruju međusobne socijalne kontakte. Primjer socijalne interakcije su svakako različiti oblici grupnih radova, u kojem svaki od člana grupe svojim prijedlozima i radom doprinosi grupi, a istovremeno razvija socijalne vještine i sposobnosti. Fokusirani da konačni rezultat bude što bolji, grupni rad ima puno prednosti za njegove članove i čitavu razrednu zajednicu.

Naravno, pri organiziranju i provedbi različitih aktivnosti, učitelj treba poštivati načelo racionalizacije i ekonomičnosti kako bi sa svojim učenicima postigao što bolje rezultate u optimalnom vremenu. Ovo načelo možemo najbolje uočiti prateći propisani nastavni sadržaj kojeg učenici trebaju u svakom razredu usvojiti. Propisani sadržaj učitelji raspoređuju u vlastite godišnje, mjesečne i tjedne planove i programe, te na temelju istih planiraju i kreiraju svaki nastavni sat.

Posljednje didaktičko načelo povijesnosti i suvremenosti možemo objasniti povezivanjem nastavnih sadržaja s povijesnim i trenutno vladajućim okolnostima. Primjerice, pri upoznavanju učenika s terminologijom kao što je prošlost, sadašnjost i budućnost, učenicima možemo predstaviti aktivnost u kojoj će svatko od njih odabrati neki predmet, istražiti kako je isti izgledao u prošlosti, kada je nastao, je li uopće postojao u prošlosti, te likovno prikazati kako učenik zamišlja da će isti izgledati u budućem vremenu. Na taj se način u nastavni proces optimalno „dozira“ prošlost i uspoređuje se s nečim suvremenim, učenicima bliskim, čime se ujedno gradi mentalna slika razvoja društva na svim razinama.²

Zaključno, didaktička načela su osnovna pravila kojima se ljudi intuitivno vode kada se nalaze u ulozi učitelja. S druge strane, obrazovni kadar didaktička načela primjenjuje svjesno, s ciljem unaprjeđivanja odgojno-obrazovnog procesa. Kao što je spomenuto, didaktički se trokut dolaskom tehnologije počeo širiti, a paralelno s njime proširuje se i didaktika kao znanstvena disciplina.

² (Dostupno na: <https://suvremeninastavnik.wordpress.com/2017/09/17/didakticki-principi/>)
[Pristupljeno:20. lipnja 2021.]

Danas, kada više no ikad govorimo o učenju na daljinu i IKT-u, trebamo promišljati o promjeni i prilagodbi didaktičkih načela i dosadašnjih spoznaja, kako bismo pratili tehnološke i društvene promjene koje se događaju u području odgoja i obrazovanja.

U daljnjem će radu biti riječi o razvoju medija i nastavne tehnologije kao prethodnicima trenutnog, „pandemijskog“ obrazovanja na daljinu, te će zornije biti prikazan razvoj od nastavne tehnologije do tehnologije koju danas popularno nazivamo IKT.

3. Pojam, razvoj i značenje tehnologije u obrazovanju

Matijević i Topolovčan (2017) navode kako je pojam tehnologije postao dio didaktičke literature zahvaljujući ulozi koju tehnologija ima u obrazovanju. Pojavom tiska, započeo je razvoj komunikacijske tehnologije, te se istražuju mogućnosti kojima mediji mogu unaprijediti proces učenja i poučavanja.

Služeći se ispočetka pojmom medija, kao nosioca informacija u didaktički funkcionalnim vezama (Dohmen (1976), prema Bognar, Matijević, 2002) predstavnica didaktičkih medija postala je sva tehnologija i informacija s didaktičkom funkcijom. Jednostavnije, svaka radijska emisija ili pak film koji je osmišljen i snimljen kako bi učenicima predstavio sadržaj, smatrala se didaktičkim medijem. U tom smislu, starija didaktička literatura razlikuje hardver (eng. hardware), odnosno komunikacijsko sredstvo, od softvera (eng. software) kao informacijskog dijela medija. Dakle, hardver predstavlja radio, a softver je obrazovni sadržaj kojeg možemo čuti putem radija (Bognar, Matijević, 2002).

Osim medija, didaktika u svojem rječniku navodi i pojam obrazovne tehnologije. Zbog čestog poistovjećivanja dvaju pojmova, Bognar i Matijević (2002) iznose kako obrazovna tehnologija podrazumijeva „sustavnu metodu planiranja, korištenja i vrednovanja cjelokupnog procesa poučavanja i učenja, uz uvažavanje svih tehničkih i humanih resursa te interakcije između njih, uz uvažavanje sustavne analize kao teorijskog polazišta“ (Bognar, Matijević, 2002: 327).

Svrha je nastavne tehnologije povećati djelotvornost učenja i poučavanja, čime proces postaje racionalniji, ekonomičniji, ali i produktivniji, a u središtu cjelokupnog procesa je učenik (Matijević, Topolovčan, 2017).

Koristeći nastavnu tehnologiju, objedinjuju se i slijede prethodno navedena didaktička načela. Upotrebom nastavne tehnologije, potaknuta je reforma obrazovanja, ali je njegovo ustrojstvo i dalje počivalo na temeljima tradicionalne nastave, koju pak u suvremenom društvu pokušavamo odbaciti ili barem smanjiti upotrebu njezinih načela.

4. Tradicionalna i suvremena nastava

Povijesna se razdoblja razlikuju s obzirom na svoja obilježja, stupnju društvenog razvoja, popraćeno socijalnim, ekonomskim, te socio-ekonomskim prilikama ili ne prilikama. Analogno tome, svaki segment društvenog djelovanja obilježen je situacijom u kontekstu čijeg se vremena nalazi. U daljnjem će radu biti predstavljena obilježja tradicionalne i suvremene nastave, te analiza istih s ciljem prepoznavanja kvalitetnih i korisnih načina upravljanja nastavnim procesom koji se odvijaju tijekom provođenja nastave licem u lice ili nastave na daljinu.

4.1. Tradicionalna nastava i njezina obilježja

Od svojih početaka, odgojno-obrazovni sustav bio je i još je uvijek podložan mnogim promjenama. Tijekom povijesti, gotovo da nije bilo društva koje nije izrazilo nezadovoljstvo njegovim obilježjima. U prethodnim i sadašnjim razdobljima, uglavnom se negativne konotacije pridaju pojmu tradicionalne nastave koju, kako navodi Lasić (2015), obilježava frontalni oblik rada u kojoj učitelj ima glavnu ulogu predavača, čime nastava nalikuje monologu, a samim time je komunikacija učenika i učitelja jednostrana i odvija se jednosmjerno, od učitelja prema učeniku. U odgojno-obrazovnom procesu tradicionalne škole, učitelj je subjekt čija je uloga predstaviti sadržaj, dok učenik pokušava zapamtiti što više informacija.

S jedne strane, uz učitelja, u tradicionalnom je obliku nastave učeniku dostupna samo udžbenička literatura putem koje dolazi do novih spoznaja.

Ovakvim ustrojem nastavnog procesa, prema Arbuniću i Kostović-Vranješ (2007) učenici imaju na raspolaganju samo „jednu“ istinu zbog čega se cjelokupno znanje učenika ograničava, te se kreativnost pojedinca potiskuje. Činjenice i generalizacije se usvajaju pasivno, konzumirajući iznesen sadržaj.

Jasno je kako se takvim načinom u potpunosti zanemaruje učenik, njegove faze razvoja, i individualne potrebe. Učenici nemaju slobodu iznošenja osobnog stava, te je vrijeme za izvođenje samostalnih aktivnosti minimalno, ili ga uopće nema (Arbunić, Kostović-Vranješ, 2007).

Zbog svega navedenog, Jakšić i sur. (2021) smatraju kako tradicionalnim ustrojem nastavnog procesa, učitelj nema povratnu informaciju od svojih učenika, te se pretpostavlja kako svi učenici gradivo svladavaju jednakom brzinom, što dakako, nije točna pretpostavka. Prateći tradicionalno oblikovanu nastavu, polaznici su u velikoj mjeri samo pasivni slušatelji, kod kojih se primljene informacije gube iz pamćenja u kratkom roku.

S druge strane, tradicionalni oblici nastave imaju i svoje prednosti. Boraveći u zajednici sa svojim vršnjacima i učiteljima, učenici razvijaju osjećaj pripadnosti, što je, prema Maslowu, jedna od temeljnih potreba svakog ljudskog bića.³

Bivajući dio zajednice, učenici međusobno ostvaruju kontakte i grade međuljudske odnose. Procesom socijalizacije, učenici imaju priliku graditi emocionalnu inteligenciju⁴, te potrebu za pronalaženjem i identifikacijom sebe kao jedinice, unutar razredne ili druge obrazovne zajednice.

Osim spomenutog sociološkog aspekta kojeg možemo pripisati odgojnoj funkciji nastavnog procesa, tu je i obrazovna komponenta koja je svrha cjelokupnog obrazovanja. U tradicionalno organiziranoj nastavi, učitelj vodi i upravlja razred, što motivira učenike, te ih potiče i podsjeća na izvršavanje postavljenih obaveza.

³ (Dostupno na: <https://www.thoughtco.com/maslows-hierarchy-of-needs-4582571>) [Pristupljeno: 3. rujna 2021.]

⁴ Emocionalna inteligencija je „skup emocionalnih potreba, poriva i istinskih vrijednosti osobe koja upravlja svim oblicima vanjskih ponašanja“ (prema Goleman (2004), Hercigonja, 2018:13).

Nadalje, provjere znanja se odvijaju u kontroliranim uvjetima, te su postavljena pravila jednaka za sve članove zajednice.

U cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu tradicionalne nastave, prisutna je značajka interaktivnosti, te vlada atmosfera kolektivnog učenja (Jakšić i sur. 2021).

Tradicionalno usmjeren odgojno-obrazovni proces počiva na razredno-predmetno-satnom sustavu koji je utemeljen prije gotovo 400 godina. Jasno je da su se životni uvjeti od tada uvelike promijenili, što implicira da se didaktika uz druge znanosti koje se bave odgojem i obrazovanjem, treba reformirati i prilagoditi suvremenim uvjetima.

4.2. Suvremena nastava i njezina obilježja

Za razliku od tradicionalnog, predavačkog oblika, suvremena nastava u središte odgojno-obrazovnog procesa postavlja učenika. Modificiraju se postojeći, i uvode novi oblici rada i metode poučavanja, s ciljem poticanja stvaralaštva kod učenika, razvoj kritičkog mišljenja i kreativnosti, te razvoj autonomije pojedinca. Kako navode autori Arbunić i Kostović-Vranješ (2007) učenik konstruira znanje koje se temelji na projektima i realnim izazovima, stoga se može zaključiti kako je jedan od načina otkrivanja novih spoznaja u suvremenoj nastavi temeljen na empirijskom iskustvu pojedinca.

Nadalje, suvremeno obrazovanje učitelju daje ulogu moderatora i voditelja. Učitelj suvremene škole je visoko obrazovana individua čije se znanje, paralelno s društvenim promjenama, prilagođava i nadopunjuje, te ono nije predstavljeno kao apsolutna istina, što direktno u fokus nastavnog procesa postavlja učenika, koji vlastitim spoznajama doprinosi osobnom, ali i razvoju svoje zajednice.

Ipak, osim cjeloživotnog obrazovanja obrazovnog kadra, ali i ostalih pojedinaca, nastavni proces ne može biti suvremen, bez primjene suvremene tehnologije čiji su razvoj potakle elektronika i informacijska tehnologija. Kontinuiranim tehnološkim razvojem, nastale su pedagoški i didaktički oblikovane tehnologije koje u visokoj mjeri potiču učeničku radoznalost i samostalnost (Ibrahimović, 2012).

Osim učitelja i udžbeničke literature, suvremena nastava pod svoje okrilje dovodi i suvremenu tehnologiju, kojom se, kako autor Ibrahimović (2012:2) opisuje sadašnjost, u „doba eksplozije i ekspanzije znanosti“ trebaju služiti i učitelji i učenici.

U suglasju s navedenim, tek su posljednje dvije godine primorale obrazovni sustav na potpunu implementaciju IKT-a u nastavi, pa se od 2020. godine, sve više služimo pojmom „online“ obrazovanja u čije nas je okvire postavila vladajuća pandemija Covid-19, što je pred odgojni i obrazovni sustav, i njegove sudionike postavila izazov znanja, sposobnosti, ali i izdržljivosti. Ne umanjujući ulogu sveprisutnog virusa, uvjeti i potreba za obrazovanjem posredstvom tehnologije, postoje. Već se u nekoliko navrata kroz različite reforme obrazovanja pokušavala uvesti tehnologija u učionice, a ovoga je puta pandemija na postojeće temelje „sagradila kuću“. U nastavku slijedi prikaz i opis IKT-a, početak primjene u obrazovanju, te značaj i položaj tehnologije i njezinih mogućnosti u nastavnom procesu.

5. Razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija i njihova povijesna značenja

Kako bi se osigurao prosperitet države i društva, važno je da se obrazovni sustav strateški i planski razvija. Prateći potrebe gospodarstva pojedine države, organizacija obrazovnog sustava treba pratiti potrebe tržišta rada, što uvjetuje gospodarski, ekonomski i socioekonomski razvoju zemlje.

Živeći u tzv. „digitalno doba“ od nas se, kao „digitalnih urođenika“ (Miloš, 2017) koji oblikuju suvremeno doba, traži informacijska i komunikacijska pismenost kako bismo mogli aktivno stvarati i oblikovati stvarnost posredstvom tehnologije. Izumi kao što su film, radio, televizija i dr. mediji najavili su dolazak vremena u kojem danas živimo u drugoj polovici prošloga stoljeća (Smiljčić, Livaja, Acalin, 2017).

Po završetku Drugog svjetskog rata, 1945. godine, javnosti su predstavljene računalne naprave koje su u doba ratovanja bile vojne tajne.

Pet godina kasnije, 1950. na tržištu se pojavljuju prva računala, nakon čega se razvija područje telekomunikacije koje je u današnje vrijeme sveprisutno.

Uz telekomunikaciju, razvila su se i područja mikroelektronike i računalne tehnologije koje su se nazivom IT, odnosno informacijska tehnologija svele pod zajednički nazivnik (Smiljčić, Livaja, Acalin, 2017).

Pojam IKT-a možemo definirati kao „tehnologije koje omogućavaju pristup informacijama putem telekomunikacije.“⁵

Znanje koje posjedujemo čini niz međusobno povezanih informacija koji usmjerava djelovanje pojedinca. Nalazeći se u djelatnosti obrazovanja, učenici su svakodnevno recipijenti mnogobrojnih informacija koje trebaju primiti, pohraniti, razumjeti,... Razvojem tehnologije, a s ciljem da proces stjecanja znanja pojedincu bude zanimljiviji, jednostavniji, te da usvojene informacije postanu dio trajnog pamćenja, nastale su različite tehnologije usmjerene upravo obrazovanju.

Suvremeno je društvo obilježeno tehnološkim razvojem, a tehnološke su inovacije postale dio svakodnevice, u svim područjima ljudskog života, pa tako i u obrazovanju. Prateći tehnološke inovacije prošloga stoljeća, 1971. godine Hrvatska osniva Sveučilišni računalni centar ⁶(SRCE) koje se bavi izgradnjom i održavanjem tehnološke infrastrukture, čime razvija i podržava implementaciju cjelokupne informacijsko-komunikacijske tehnologije sustava znanosti i visokog školstva Republike Hrvatske.

Osim Sveučilišnog računalnog centra, 1995. s djelovanjem počinje i državna institucija CARNet koja povezuje obrazovne i znanstvenoistraživačke ustanove na području RH u jedinstven sustav informacija (Smiljčić, Livaja, Acalin, 2017). Spomenuti su sustavi dakako jedan od temeljnih čimbenika koji omogućuju razvoj i održavanje IKT-a jedne države, te postavlja temelje suvremenog obrazovanja.

Potreba za implementacijom IKT-a u sustav obrazovanja s ciljem razvoja gospodarstva jasno je vidljiva u dokumentu „Lisabonska strategija“⁷ u kojoj su predstavnici vlada zemalja Europske unije sklopili dogovor o konkurentnosti i razvoju europskog gospodarstva, a jedan od temeljnih uvjeta je „stalna prilagodba promjenama u informacijskom društvu“ (Kesner-Škreb, 2007:441).

Dokument sadrži i sedam ciljeva na temelju kojih će se utjecati na jačanje gospodarstva, a primarni cilj je, kako navodi Kesner-Škreb (2007:441) „šire i učinkovitije korištenje novih informacijskih tehnologija“.

⁵(Dostupno na: <https://techterms.com/definition/ict>) [Pristupljeno: 14. lipnja 2021.]

⁶ (Dostupno na: <https://www.srce.unizg.hr/djelatnost-srca>) [Pristupljeno: 15. lipnja 2021.]

⁷ (Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/europa-2020/19454>) [Pristupljeno: 3. srpnja 2021.]

U vrijeme razvoja strategije, u fokusu su bile informacije koje primamo putem tehnologija, zbog čega se ovdje govori o IT- u , a ne IKT-u.

6. Implementacija informacijsko-komunikacijske tehnologije u hrvatski obrazovni sustav

Kako bi odgovorila na izazove suvremenog obrazovanja, klasična didaktika se bavi organizacijom i oblikovanjem svojih načela u kontekstu korištenja različitih medija, pa govorimo o multimedijskoj didaktici čiji su glavni ciljevi razvoj strategija učenja i poučavanja u kontekstu različitih medija (Matasić, Dumić, 2012).

Mogućnosti IKT-a svakodnevno se nadograđuju. Povezanost, interaktivnost, dostupnost informacija, samo su neke značajke informacijsko-komunikacijske tehnologije zbog kojih se teži implementaciji istih u odgojno-obrazovni sustav.

U svojim začetcima, položaj IKT-a u odgojno-obrazovnom sustavu bio je u velikoj mjeri zanemaren, a razlog tome je što njegove mogućnosti nisu bile razvijene kao što su danas, zbog čega njegova implementacija nije imala prevelik utjecaj, kako u svakodnevnom životu, tako ni u području odgoja i obrazovanja. Danas svjedočimo činjenici da se gotovo niti jedan posao ne može obavljati bez tehnologije.

Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) kao svojevremeni program reforme školstva u Nastavnom planu i programu navodi kako odgoj i obrazovanje treba usmjeriti i prema vladajućim promjenama informacijsko-komunikacijske tehnologije (MZOŠ, 2006). Postavljajući nastavni predmet informatike kao izborni predmet s kojim se učenici imaju priliku susresti tek u petom razredu osnovne škole, nije u suglasju sa standardima suvremenog obrazovanja.

Jedan od pet ciljeva kojemu Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (MZOŠ, 2008) teži, je osigurati učenicima stjecanje općeobrazovnih i stručnih kompetencija, te ih pripremiti za promjene kojima je podložan društveni i kulturni život čovjeka. Nadalje, važno je osposobiti buduće naraštaje za spremno odgovaranje zahtjevima koje društvene, ekonomske i političke dimenzije nose za sobom, a odnose se na znanstvene spoznaje i dostignuća, te na informacijske i komunikacijske tehnologije čiji je rapidni razvoj neupitan.

Ipak, u ono je vrijeme ovakav tijek događaja bio sasvim prirodan za nas kao „digitalne imigrante“ (Prensky, 2001., prema Bogdanović, 2018). Nastava je informatike bila usmjerena na učenju bitova, uzlaznih i izlaznih jedinica računala, crtanje pomoću Turtlea i sličnih sadržaja koji su bili propisani za više razrede osnovne škole, dok se dio spomenute građe danas poučava već u nižim razredima osnovne škole.

Nacionalni okvirni kurikulum (MZOŠ, 2011) započinje sa značajnijim promjenama u školstvu, a rezultati se spomenutog mogu vidjeti danas, 10 godina kasnije.

Naime, NOK u svojem programu donosi međupredmetne teme među kojima se nalazi i tema „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije,“ kao najsuvremenijeg nastavnog pomagala i sredstva. Proučavanjem kurikularnog sadržaja vidljivo je kako je značaj informacijsko-komunikacijske tehnologije u odgoju i obrazovanju u porastu.

Škola za život, kurikularna reforma koja je stupila na snagu 2019. godine kao jednu od svojih zadaća postavlja nabavu tehničke opreme, konkretno tableta, a u programu je naveden plan opremanja učenika tabletima koje bi funkcioniralo po principu zaduživanja. Prema Kurikulumu (MZO, 2019), nastavni predmet Informatika postaje obavezan, te ga učenici pohađaju već od prvog razreda osnovne škole. Kurikulum obuhvaća četiri domene: informacije i digitalna tehnologija, računalno razmišljanje i programiranje, digitalna pismenost i komunikacija, te e-društvo.

Proučavajući razradu ishoda za spomenute teme, jasno je kako učenici usvajaju sadržaj koji im zasigurno olakšava obrazovanje u doba pandemije. Sudjelovanjem u nastavnom procesu posredstvom tehnologije, učenici i profesori postaju aktivni članovi e-društva čiji su ishodi razrađeni u Kurikulumu (MZO, 2019), a koje učenici viših razreda osnovnih i srednjih škola, te studenti čija se nastava odvija na različitim online platformama direktno ili indirektno realiziraju u mrežnom obrazovnom procesu.

Osim što je nastavni predmet Informatika postao obavezan, donesen je i zaseban kurikulum o Uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije, a jedno od četiri područja jest „komunikacija i suradnja u digitalnom okruženju“ koja je u posljednje dvije godine implementirana kroz sve nastavne predmete i sadržaje.

Kako bi organizirali suradničke oblike učenja, profesori svoje učenike i studente dijele u različite grupe, te tako razredna zajednica ili studentska grupa postaje dio „digitalne obrazovne zajednice“ koja se spominje u Kurikulumu (MZO, 2019).

Potrebu za implementacijom IKT-a u odgojno-obrazovne ustanove prepoznala je i Hrvatska akademska istraživačka mreža CARNET koja je 2015. godine započela s provođenjem pilot projekta “e-Škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola“ čiji je specifični cilj, kako je navedeno na mrežnim stranicama, „pilotirati organizacijske, tehnološke i obrazovne koncepte uvođenja IKT-a u obrazovne i poslovne procese“ (...). Projekt pretpostavlja informatizaciju školstva, a odvija se u dvije etape.

Prva etapa započela je 2015. godine, a trajala je do 2018. godine, dok druga faza traje od 2018. pa do 2022. godine.

Stvarajući digitalno zrele škole,⁸ želi se adekvatno implementirati informacijsko-komunikacijska tehnologija posredstvom kojih će upravljanje školom biti efikasno, a učitelji će i učenici spremno baratati tehnološkim inovacijama, zahvaljujući kojima će učenici biti kokurentniji na tržištu rada.

Predstavljen je i vremenski plan realizacije druge faze projekta prema kojem se od 2019. godine do 2022. godine nakon zahtjeva za uključenje ugovora s osnivačima želi educirati ravnatelje i nastavno osoblje, projektirati mreže škola, izvesti kabliranje i postaviti mrežnu opremu za škole, opremiti učionice i nastavnike na temelju kojih će biti osnovana zajednica praktičara koja će na koncu predstaviti projekt na regionalnim događanjima. Ukoliko projekt⁹ bude uspješan, uporaba IKT-a bi u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu mogla poslužiti kao primjer suvremeno usmjerenog obrazovnog sustava.

Prateći programske promjene, izmjene i dopune prethodno navedenih dokumenata, može se uočiti da konstantan razvoj tehnologije direktno unosi promjene u obrazovni sustav. Usporedbe radi, mogućnosti i razvoj tehnologije daleko je brži od promjena koje mi kao društvo stignemo osmisliti, predstaviti i na koncu implementirati u isti taj sustav, a jedan od razloga je zasigurno financijske prirode.

⁸ (Dostupno na: <https://pilot.e-skole.hr/hr/e-skole/opis-projekta/>) [Pristupljeno: 28. lipnja 2021.]

⁹(Dostupno na: <https://www.e-skole.hr/program-e-skole/>) [Pristupljeno: 28. lipnja 2021.]

Jer, nije dovoljno izdvojiti sredstva kojima bi se osigurala potrebna tehnologija, već je riječ i o troškovima edukacije obrazovnog kadra o pravilnom i svrhovitom korištenju iste.

Autorica Bogadnović (2018) u svojem radu navodi da se učitelji svojim djelovanjem opiru potpunoj implementaciji IKT-a u školski sustav tvrdeći da odbijaju digitalizaciju školske dokumentacije zbog čega se obujam njihova posla direktno povećava jer, uz digitalne, nastoje voditi i papirnate bilješke u kojima se bolje snalaze. Takvo mišljenje dodatno potvrđuje kako su nositelji istinskih promjena digitalni urođenici koji se trenutno nalaze u školskim klupama, a ne za katedrama.

Analizirajući Kurikulum, Matijević i Topolovčan (2017) u postojećoj strukturi kurikuluma koja sadrži ciljeve, sadržaje i organizaciju nastave, vrednovanje, metode i strategije, govore kako važnu ulogu zauzimaju i mediji koji svojim mogućnostima utječu na ostale sastavnice strukture, što još jednom potvrđuje kako je prilagodba učitelja na novonastalu situaciju ključna.

Trenutno važeći Kurikulumi koji proizlaze iz obrazovne reforme „Škola za život“ (MZO, 2019) učiteljima nude slobodu u kreiranju nastavnog sadržaja, te je jasno usmjeren na razvoj učeničkih kompetencija koje prate promjene suvremenog društva, zbog čega je krajnje vrijeme da shvatimo kako nije problem u zakonima i programima koji su doneseni od strane MZOS-a, već u nama kao onima koji su te programe dužni provoditi.

7. Određenje pojma i razvoj elektroničkog učenja

Različiti autori drugačije definiraju pojam e-učenja. Prateći potrebe ovog rada, e-učenje¹⁰ ćemo definirati kao učenje koje se ne odvija nužno u obrazovnoj instituciji, pri čemu polaznik posjeduje računalo i internetsku vezu.

Ipak, e-učenje kao učenje na daljinu nije nastalo samo po sebi, već svoje korijene vuče u 19. stoljeće kada se u Ujedinjenom Kraljevstvu osnovala dopisna škola „Sir Isaac Pitman Correspondence Colleges“¹¹.

Dopisno školstvo općenito, kao i školovanje na daljinu ostvaruje se u situacijama kada učenici ili polaznici ne mogu biti fizički prisutni u obrazovnoj instituciji. Od dopisnog školstva 1840. godine, učenje na daljinu počelo se ponovno razvijati od 1960. do 1980. godine kada se, napretkom tehnologije, obrazovni sadržaji predstavljaju učenicima putem dostupnih medija, radija i televizije (Ćukušić, Jadrić, 2012).

U to se vrijeme u Hrvatskoj stvarao obrazovni program za mlade i odrasle putem televizije, a Hrvatska je televizija 20 godina stvarala i emitirala program koji je dopunjavao i pratio školsko,“ licem u lice“ obrazovanje (Matijević, Topolovčan, 2017).

Razvojem računala s više mogućnosti, obrazovni sadržaj dobiva novog posrednika, te ono postaje dostupno svima koji posjeduju računalo.

Autor Reynolds početak e-učenja najbližeg današnjem poimanju istoga, uočava 1984. godine kada su se počeli stvarati računalni tečajevi koji su se pohranjivali na disketi (Ćukušić, Jadrić, 2012).

Razdoblje e-učenja autor Keengwe (Keengwe, 2005., prema Ćukušić, Jadrić, 2021) dijeli na četiri dijela:

1. do 1983. obrazovanje se provodi u obliku treninga kojeg vodi instruktor,
2. od 1984. do 1993. godine postaju dostupne različite tehnologije (radio, televizija, telefon) pa govorimo o razdoblju multimedije,

¹⁰ (Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/e-learning>;*vlastiti prijevod) [Pristupljeno: 15. lipnja 2021.]

¹¹ (Dostupno na: <https://www.historyofinformation.com/detail.php?entryid=2415>) [Pristupljeno: 10. lipnja 2021.]

3. prvi val elektroničkog učenja traje od 1994. do 1999. godine kada računala postaju široko dostupna,

4. drugi val e-učenja počinje krajem 20. stoljeća, a traje i danas (Ćukušić, Jadrić, 2012).

Zanemarujući usvajanje znanja putem radija i televizije, elektroničko učenje do pojave je virusa Covid-19 bilo namijenjeno uglavnom studentima, kada su se popularizirale platforme sustava za e-učenje kao što je primjerice Moodle. Ipak, Moodle, uz druge platforme, u većoj su mjeri služili samo kao potpora klasičnoj nastavi, nikako njegova funkcija nije imala primat nad živom obrazovnom procesom.

Uglavnom, barem prema vlastitom iskustvu, Moodle je bio u funkciji baze podataka (engl. database) unutar koje su se nalazili svi studenti i profesori, te upisani kolegiji na kojima je bio dostupan različit obrazovni sadržaj, prezentacije, zadaće i dr.

Kako bi mogli postavljati sadržaj na LMS (engl. Learning Management System), profesori i predavači morali su naučiti koristiti sustav, te su, uz klasičnu nastavu, trebali postavljati aktualni obrazovni sadržaj, zadaće i različite obavijesti na platformu. Pojavom pandemije, LMS napušta funkciju potpore učenju i preuzima primat, te postaje (virtualna) učionica unutar koje se odvija nastavni proces.

Osim studenata koji su u većoj mjeri informatičko i komunikacijski pismeni, e-učenje postaje jedini način obrazovanja za učenike viših razreda osnovnih škola, i srednjoškolce, te u uporabu dolaze aplikacije i alati koji će u potpunosti izmijeniti dosadašnji način formalnog obrazovanja.

8. Školovanje od kuće i e-učenje

Kako bi se zaštitili od vladajuće bolesti, mnoge su djelatnosti reorganizirale svoj rad i preselile posao iz matičnih prostora u svoje domove. Posjedujući računalo, internetsku mrežu i potrebne softvere, djelatnici svoje poslove obavljaju iz udobnosti vlastitoga doma. Kako bi zaštitili svoje zdravlje, učenici i učitelji su nastavu pohađali posredstvom tehnologije, iz svojih domova. Ovakav način realizacije odgojno-obrazovnog procesa po mnogim je obilježjima slična deinstitutionaliziranoj organizaciji nastave koja se odvija kod kuće, odnosno „homeschoolingu“.

Kako bi nakon razrade organizacije i realizacije online nastave u vrijeme pandemije mogli steći cjelovitu predodžbu o spomenutom izazovu suvremenog obrazovanja, bit će prikazan razvoj školovanja od kuće te usporedba alternativnog pristupa školovanja s aktualnom situacijom.

Prije institucionaliziranja obrazovanja, proces školovanja se odvijao u obiteljskim domovima. Pripadnici više klase imale su na raspolaganju učitelje iz različitih područja, matematike, glazbe, gramatike i slično, dok su se djeca pripadnika srednje i niže klase neformalno obrazovala unutar svojih obitelji, učeći uglavnom zanate. Dječaci su od najranije dobi uz svoje očeve učili i usavršavali tehnike različitih zanata, dok su djevojčice sudjelovale u pripremanju obroka, šivanju, pletenju i dr.

Za vrijeme antike, Grci i Rimljani su se obrazovali kod kuće do određene dobi, nakon čega su svoje obrazovanje stjecali unutar institucija. Razvojem društva i gospodarstva, promijenili su se i životni uvjeti zbog čega se obavezno obrazovanje produžilo do 17., odnosno 18. godine djetetova života, nakon čega se školovanje kod kuće gotovo u potpunosti napustilo, te se obrazovanje u potpunosti institucionaliziralo (Batarelo Kokić u Batarelo Kokić i sur., 2020).

Suvremeno obrazovanje kod kuće ponovno se populariziralo sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća kao reakcija na organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa koje, kako smatraju mnogi roditelji, ne uspijeva zadovoljiti djetetove potrebe. Koristeći svoja prava, mnogi se roditelji u čitavom svijetu odlučuju za ovakav način obrazovanja vlastite djece.

Od svih država bivše Jugoslavije, jedino Republika Hrvatska i Sjeverna Makedonija svojim zakonima ne dopuštaju ovakav način neformalnog obrazovanja (Batarelo Kokić u Batarelo Kokić, i sur., 2020).

Ono što mnoge brine u kontekstu školovanja kod kuće, jest sigurno akademski uspjeh učenika te njihova socijalizacija. Kako navodi Car (Batarelo Kokić i sur. 2020) prema istraživanjima koja se provode posljednjih tridesetak godina, na standardiziranim testovima, učenici školovani kod kuće nisu još nikada postigla slabiji rezultat od učenika koje se obrazuju u institucijama.

Također, učenici koji se obrazuju kod kuće imaju visoko razvijene socijalne vještine, što dokazuje da razloga za zabrinutost nema (Ray 2010., Medlin, 2000., 2006., Ray 2005., White, Moore i Squieres 2009., prema Car u Batarelo Kokić i sur., 2020).

Nakon što su mnoga istraživanja potvrdila kako se školovanjem kod kuće (engl. homeschooling) postižu visoki rezultati, zasigurno će biti zanimljivo vidjeti rezultate istoga u kontekstu nastave na daljinu čija je organizacija specifičan izazov za djecu, roditelje, odgojno-obrazovne djelatnike, i državu (Batarelo Kokić i sur. 2020).

9. Organizacija odgojno-obrazovnog procesa u kontekstu e-učenja i tradicionalne nastave

Proučavajući stručnu literaturu unazad desetak godina, e-učenje je uglavnom predstavljeno kao online tečaj putem kojih se svojevolumeno neformalno ili informalno obrazuju korisnici koji posjeduju računalo i internetsku vezu. Na temelju toga u svome radu Ćukušić i Jadrić (2012) navode faze procesa e-učenja, a to su:

1. planiranje procesa- utvrđivanje zahtjeva korisnika, odabir tehnike ocjenjivanja znanja, planiranje scenarija,
2. organizacija aktivnosti e-učenja- priprema platforme, realizacija osmišljenog scenarija,
3. kontrola procesa- kontrola kvalitete i mogućnosti korištene platforme, kvaliteta realiziranog scenarija, ostvarenje postavljenih ciljeva.

Navedene faze procesa e-učenja mogu se usporediti s didaktičkim etapama odgojno-obrazovnog procesa kojeg zagovaraju autori Bogнар i Matijević (2002), a to su:

1. dogovor- odabir sadržaja i aktivnosti, odabir načina realizacije, sredstava i pomagala, metoda i postupaka,
2. realizacija- organizacija i izvođenje, ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva,
3. evaluacija- procjena uspješnosti realiziranih zadataka na temelju prethodno postavljenih ciljeva.

Tablica 1: Komparativni prikaz etapa dvaju procesa

Etape procesa e-učenja (Ćukušić, Jadrić, 2012)	Etape odgojno-obrazovnog procesa (Bognar, Matijević, 2002)
Planiranje procesa	Dogovor
Organizacija aktivnosti	Realizacija
Kontrola procesa	Evaluacija

Proučavanjem strukture dvaju procesa, procesa e-učenja kao značajke suvremene nastave, s procesom odgoja i obrazovanja čije shvaćanje ima uporište u tradicionalnom obliku obrazovanja, jasno je da se faze u potpunosti podudaraju, što znači da se za učitelja kao nositelja odgojno-obrazovnog procesa ne mijenja način rada u svojoj srži, već samo kontekst u kojem se isti provodi.

Faza planiranja procesa e-učenja pretpostavlja izradu operativnog plana, odnosno scenarija e-učenja, što prati proces planiranja odgojno-obrazovnog procesa koje se odvija u ustanovi. U vladajućoj pandemiji, učitelji su pratili i prilagodili već postojeće operativne planove uvjetima koje je pred njih postavilo online obrazovanje.

Učitelj je dužan unaprijed isplanirati i programirati svaki sat za pojedini predmet u pojedinom razredu, kako bi njegova realizacija bila smisljena, a ciljevi realizirani, što se pokazuje u posljednjoj fazi evaluacije, odnosno kontrole procesa.

Postavljeni scenarij učitelji su i predavači realizirali na odabranim ili unaprijed određenim platformama.

Dok su predavači sa svojim studentima predavanja realizirali na LMS-ovima (Moodle, Merlin) ili proizvoljno putem različitih platformi kao što su Google Meet, Zoom i sl., Carnet je donio popis platformi za osnovne i srednje škole na kojima se može odvijati online nastava: Loomen, Google Classroom, Cisco Webex i dr. (Gelenčir, 2020).

Svaka od platformi treba zadovoljavati određene kriterije koji se mogu odnositi na mogućnosti istih koje odgovaraju potrebama korisnika, ili pak na subjektivno zadovoljstvo korisnika (Ćukušić, Jadrić, 2012).

Prema vlastitom iskustvu, tijekom pohađanja kolegija putem različitih platformi, najefikasnije se pokazalo korištenje Google Meeta, dok je LMS Moodle zbog preopterećenosti često greškama na sustavu remetio ili pak onemogućio izvođenje nastavnog procesa.

10. Izazovi suvremenog obrazovanja- online nastava i virus SARS-CoV-2

Odgojno-obrazovni sustav od samostalnosti Republike Hrvatske odvija se institucionalno, te se provode programi i kurikulumi koji su propisani od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja. Školovanje na daljinu, kao što je prije rečeno, nije legalno, a stjecanje znanja putem interneta smatra se neformalnim načinom obrazovanja, te pojedinac ne dobiva potvrdu ni priznanje o sadržaju i sposobnostima koje je naučio i svladao posredstvom tehnologije, samostalno.

Pojavom virusa, 13.ožujka 2020. godine Vlada Republike Hrvatske donosi „Odluku o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu“ (Vlada RH (2020), prema Car u Batarelo Kokić i sur. 2020). S ciljem sprječavanja širenja zaraze nositelji su odgojno-obrazovnog procesa postali dio eksperimenta u kojem se svatko suočava sa osobnim i profesionalnim izazovima pazeći pritom da svojim učenicima ne uskraćuju pravo na obrazovanje, da roditelji budu zadovoljni, a propisani nastavni sadržaji realizirani što kvalitetnije.

U kontekstu vladajućeg virusa, online učenje postaje dio formalnog obrazovanja, a zbog zajedničkih značajki s tzv. homeschoolingom¹², školovanje je, barem što se tiče mjesta provođenja odgojno-obrazovnog procesa, u potpunosti deinstitucionalizirano.

Stupanjem Odluke na snagu, razvija se prethodno spomenuti pojam koronaškole, čiji je termin preuzet iz grupe „Roditelji o koronaškoli“ čija je osnivačica docentica Antonija Petričušić (Car u Batarelo Kokić i sur., 2020).

Pohađajući koronaškolu, nastavni sati učenika i nastavnog osoblja sada se odvijaju ispred računala ili tableta, na kojima se polaznici koriste različitim softverima koji su razvijeni prateći potrebe nastave na daljinu. Prethodno opisane značajke e-učenja i implementacija IKT-a u novonastaloj situaciji jedina su sredstva koja omogućavaju daljnji tijek nastave i više nisu alternativa klasičnom obrazovanju, već imperativ. Carnet donosi odluku o upotrebi različitih LMS-ova i aplikacija koje su navedene na prethodnim stranicama, a ravnatelji škola i učitelji odabiru koji će softver kupiti kako bi svojim učenicima omogućili što normalniji tijek obrazovanja.

Uvjeti su izvanredni, vlada potpuni „lockdown¹³“, neki učenici iz socioekonomskih razloga nemaju mrežni pristup i slabije su ili nisu uopće tehnološki opremljeni. S druge pak strane tu je i nastavno osoblje različitih dobnih skupina koje se, u manjoj mjeri, ili uopće ne koristi tehnologijom, hardverskom i softverskom opremom koja je zamijenila dobro im poznatu učionicu, ploču i kredu. Osim učenika, kod kuće ostaju i njihovi roditelji, braća i sestre koji svoje poslove također trebaju obavljati od kuće, pohađati srednju školu ili fakultet.

Statistički gledajući, svaka obitelj ima po jedno ili u boljim slučajevima dva računala kojima se koristi, a sada je svakom članu potrebno osobno računalo kako učenici ne bi izostali s nastave, odnosno roditelji s posla. U ruralnim sredinama je internetska veza uglavnom slabija, što dodatno otežava praćenje i održavanje nastave učenika i učitelja koji ondje žive. U opisanom se kaosu nalazi čitav svijet, život se nastavlja odvijati u potpuno drugačijim okolnostima od onih na koje smo navikli.

¹² Homeschooling (engl. home= dom, schooling=školovanje, poučavanje) podrazumijeva poučavanje nastavnog sadržaja djece kod kuće, uglavnom od strane roditelja (Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/homeschooling>;* vlastiti prijevod) [Pristupljeno: 1. kolovoza 2021.]

¹³ Lockdown- izvanredna situacija obilježena zabranjenim ili ograničenim kretanjem u nekom prostoru s ciljem spriječavanja opasnosti (Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lockdown>;*vlastiti prijevod) [Pristupljeno: 1. rujna 2021.]

10.1. Koronaškola- škola s nadimkom

Koronaškola je novonastali termin koji jednom riječju obuhvaća sve značajke odgojno-obrazovnog procesa koji vladaju u vrijeme pandemije. Kako navodi autorica Car (Batarelo Kokić i sur., 2020:38), „koronaškola je instantni odgovor na pandemiju“, što znači da nitko od dionika nije bio spreman na novonastalu situaciju koja se mijenja iz dana u dan, ovisno o epidemiološkim prilikama. Učenici, učitelji i roditelji se u ovom načinu obrazovanja snalaze usputno, radeći ono što se u trenutku čini kao najbolji način rada i djelovanja.

Osim nastavnog osoblja, u koronaškoli veliku ulogu u obrazovanju svoje djece imaju i roditelji koji trebaju osigurati optimalne uvjete u svojim domovima koji će učenicima omogućiti kvalitetno obrazovanje.

Autorica Jump (2021) u svome djelu „50 strategija za vašu online učionicu“ daje preporuke i opise prostorija unutar domova koji će svakom učeniku omogućiti da se produktivno obrazuje za vrijeme koronaškole. S obzirom na to da učenici dolaze iz obitelji različitih imovinskih stanja, jasno je da nisu svi u mogućnosti imati vlastitu prostoriju opremljenu računalom, internetskim pristupom i drugim potrebnim sredstvima, što znači da učenici od početka nemaju jednake šanse za realizaciju kvalitetne nastave na ovaj način.

Zbog tjelesne distance učitelja i učenika, u koronaškoli roditelji imaju veću ulogu u podučavanju vlastite djece, što je za mnoge otegotna okolnost. Za vrijeme odvijanja obrazovanja u školama, roditelji su bili rasterećeni te zadaće u ovolikoj mjeri, jer su učenici potrebne informacije dobivali u školi. U koronaškoli, roditelji su posrednici između učitelja i učenika. Osobito kod učenika mlađe školske dobi, roditelji su ti koji komuniciraju s učiteljem putem poruka i pronalaze zadane materijale koristeći tehnologiju. Ukoliko se roditelj ne zna koristiti tehnologijom, učenik ponovno ima slabije šanse za uspjeh u vrijeme koronaškole (Car u Batarelo Kokić i sur., 2020).

Ipak, koronaškola je najveći izazov postavila pred učenike s teškoćama u razvoju kojima, zbog održavanja tjelesne distance, njihovi asistenti i terapeuti ne mogu pomoći u zadovoljavanju odgojno-obrazovnih potreba, a roditelji su te djece slabo ili u potpunosti needucirani što ovim učenicima dodatno otežava ovu nezahvalnu situaciju (Car u Batarelo Kokić i sur., 2020).

Osim pružanja materijalnih uvjeta za vrijeme nastave na daljinu, roditelji u specifičnoj situaciji trebaju biti i emocionalna podrška djeci. Posljedično, u koronakrizi, izazov odgoja sada poprima novu dimenziju.

Okolnosti u kojima se odvija život za vrijeme koronavirusa, teško su prihvatljive i nama odraslima. Ipak, bez adekvatne emocionalne potpore, učenicima je ovakav način obrazovanja, ali i života općenito, posebno težak. Kako bi prepoznali potencijalnu krizu kod djeteta, roditelji kao osobe koje za vrijeme odvijanja nastave na daljinu provode više vremena sa svojom djecom, trebaju biti posebno na oprezu i prilagoditi svoje odgojne metode situaciji. Naime, kako navodi Klasnić (Lee i Ward 2020., prema Klasnić u Batarelo Kokić i sur., 2020) rezultati istraživanja pokazuju kako su odgojne metode roditelja za vrijeme pandemije spram djece grublje, te je zabilježena viša razina fizičkog i psihološkog kažnjavanja.

S ciljem olakšavanja cjelokupne situacije, roditelji mogu prepoznati simptome i sindrome dječjih kriza koje navodi Klasnić (Bujašić 2005., prema Klasnić u Batarelo Kokić i sur., 2020), a to su: regresija u ponašanju, izraženost strahova i napetosti, slabljenje koncentracije i popuštanje u učenju, pojačana agresija, povećana razdražljivost, emocionalna nestabilnost i potištenost, nisko samopoštovanje i poricanje krize.

Od navedenih simptoma i sindroma, za vrijeme odvijanja nastave na daljinu učitelji mogu prepoznati regresiju u ponašanju ukoliko se nastava odvija putem videopoziva, na temelju napisanih radova i postignutih rezultata učitelj može zaključiti kako je kod učenika koji je u krizi došlo do popuštanja u učenju, kao i nisko samopoštovanje ukoliko za vrijeme grupnih radova ili sličnih izazova tijekom nastave učitelj prepoznaje da učenik brže i lakše odustaje od postavljenih ciljeva, odnosno zadataka (Bujašić 2005., prema Klasnić u Batarelo Kokić i sur., 2020).

11. Modeli odvijanja nastave za vrijeme pandemije i njihova obilježja

Kako bi učiteljima, učenicima i njihovim roditeljima olakšali obrazovanja za vrijeme pandemije, Ministarstvo znanosti i obrazovanja donosi tri modela prema kojima se može odvijati nastava u osnovnim i srednjim školama.

Školska ustanova može odabrati jedan od tri modela odvijanja nastavnog procesa, ovisno o aktualnoj epidemiološkoj situaciji. Institucionalizirani odgojno-obrazovni rad, odnosno odvijanje nastavnog procesa unutar školske ustanove Ministarstvo imenuje kao model A. Od početka pandemije do sada, učenici razredne nastave su u većoj mjeri nastavili pohađati nastavu prema ovom modelu, izuzevši situacije kada se unutar razrednih i školski zajednica pojavila zaraza (MZO, 2020).

Mješoviti oblik provođenja odgojno-obrazovnog rada podrazumijeva da se, ovisno o epidemiološkoj situaciji, dio odgojno-obrazovnog procesa odvija u školskoj ustanovi, a dio kod kuće, točnije dva dana u školi i tri dana na daljinu, ili pak tjedan u školi, a tjedan na daljinu. Ovakav se način provedbe odgojno-obrazovnog rada u doba pandemije naziva model B (MZO, 2020).

Model B je istovjetan pojmu hibridnog učenja¹⁴ (eng.hybrid learning, blended learning) koji se definira kao način učenja koji kombinira tradicionalnu predavačku nastavu s nastavom posredstvom kompjuterske tehnologije koja može biti dostupna na internetu. Pojednostavljeno, hibridna nastava predstavlja kombinaciju licem u lice nastave i internetske komunikacije potpomognute digitalnim medijima, odnosno IKT-om (Matijević, Topolovčan, 2017).

Postojećem hibridnom modelu, Ministarstvo je ograničilo trajanje postavljajući navedene vremenske intervale načina izmjene dvaju oblika nastave.

Posljednja opcija realizacije odgojno-obrazovnog procesa za vrijeme pandemije je model C koji podrazumijeva odvijanje nastave isključivo online, odnosno na daljinu (MZO, 2020).

Od ponuđena tri načina rada, prema osobnom mišljenju i iskustvu svakako je model A, no mogućnost potpunog provođenja istog ovisi isključivo u dnevnom broju

¹⁴ (Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blended-learning>) [Pristupljeno: 9. srpnja 2021.]

zaraženih osoba, što znači da način rada na kojeg smo navikli do pojave pandemije, ne može biti dominantan. Što se tiče modela B, autorica rada smatra kako svojim izmjenama načina rada zbunjuje učitelje, učenike i roditelje, jer je također podložan promjenama.

Primjerice, ukoliko se netko od dionika zarazi, dan ili tjedan kada se nastava trebala odvijati u školi, odvijat će se na daljinu kako bi se spriječilo širenje zaraze.

S obzirom na iskustvo pohađanja fakultetskih predavanja prema C modelu, izdvojit ćemo prednosti i mane istog sa stajališta studentice koja bi, prema modelu A, svakodnevno putovala od kuće do fakulteta.

Prednosti modela C: 1. ušteda vremena- pohađajući nastavu na daljinu, štedite svoje vrijeme jer ga ne morate trošiti na put od kuće do Fakulteta, odnosno od Fakulteta do kuće,

2. ušteda novca- analogno tome da ne putujete do fakulteta, štedite i novac koji biste inače trošili na gorivo, stoga je ovdje riječ na mjesečnoj uštedi od oko tisuću kuna,

-osim štednje na gorivo, štedite i na hrani, te ne odlazite u kafiće za vrijeme pauze

3. smanjena ovisnost o rasporedu- pohađajući nastavu prema modelu A, na pauzu ili po obrok možete otići jedino ako imate dovoljno vremena između dva predavanja.

Osim navedenih prednosti, model C ima i značajnijih nedostataka, koji su, naglašavamo, odraz osobnog iskustva autorice rada.

Nedostatci modela C: 1. slaba tehnološka opremljenost- većina nas posjeduje računala slabijih performansi koja su do sada zadovoljavala osnovne potrebe studenata. Pohađajući nastavu prema C modela, računala slabijih performansi svakako otežavaju komuniciranje i praćenje nastavnog procesa, što direktno smanjuje kvalitetu učenja i poučavanja.

Nadalje, mrežna dostupnost i povezanost ponekad ovisi o vremenskim prilikama, što može unazaditi kvalitetu nastavnog procesa u ruralnim krajevima.

Primjerice, za kišnog vremena, zbog slabije telekomunikacijske infrastrukture, mreža je nedostupna, što znači da mi je pohađanje nastavu na daljinu u tim uvjetima bilo onemogućeno.

2. distraktori- praćenje nastave na daljinu dodatno je otežano ukoliko oko sebe imate distraktore i slabiju samoregulaciju

Primjerice, iako počnete pratiti nastavu, nakon određenog vremena, misli lakše odlutaju ukoliko znate da ste u svome domu, pa umjesto da pratite nastavu odrađujete druge obaveze. U modelu A distraktori su smanjeni jer znate da vas profesor gleda i da će vas, ukoliko ne pratite nastavu, opomenuti.

3. socijalizacija- najveći nedostatak C modela jest svakako ostvarivanje socijalnih kontakata

Iako smo svi mrežno povezani, različiti su softveri namijenjeni obrazovanju razvili mogućnosti povezivanja u grupe i izmjenu materijala, ono nikako ne mogu zamijeniti stvarne odnose i veze koji se ostvaruju u fizičkoj blizini.

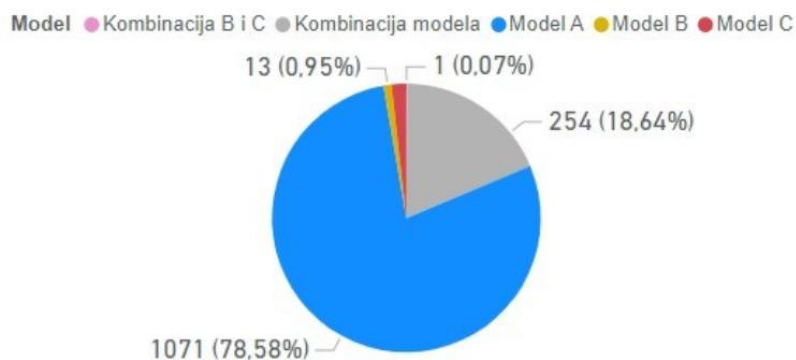
4. postignuća- želja za akademskim ili školskim postignućem zasigurno je veća kada se nastava odvija prema modelu A. Prema modelu C svatko se nalazi ispred svojeg računala, te su prepisivanja na testovima znanja puno zastupljenija nego u modelu A.

Zaključno, model C može se svakako nazvati koronaškolom, kao model instantnog rješenja, ali nikako kao primarni model prema kojem se odvija obrazovanje.

Tablica 2: Prednosti i nedostaci modela C

Prednosti	Nedostaci
Ušteda vremena	Slaba tehnološka opremljenost
Ušteda novca	Distraktori
Smanjena ovisnost o rasporedu	Socijalizacija
/	Postignuća

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020) na svojim mrežnim stranicama tjedno objavljuje grafikon u kojem su prikazani postotci zastupljenosti pojedinih modela i podatci o zaraženim učenicima. Slijedi prikaz grafikona koji je aktualan u trenutku pisanja ovog rada.

Slika 1: Grafički prikaz zastupljenosti modela nastave i podatci o broju zaraženih učenika ¹⁵

12. I-nastava- podrška nastavi na daljinu

Osim predloženih modela, Ministarstvo znanosti i obrazovanja kao način rastrećenja dionika odgojno-obrazovnog procesa i olakšavanje pristupa udaljenom načinu obrazovanja u trenucima kada su učenici pojedinačno ili kao razredna zajednica u izolaciji, donosi program i-nastave.

I-nastava podrazumijeva primjenu informacijsko-komunikacijske tehnologije u svrhu dostupnosti obrazovanja, prateći kurikulume pojedinačnih predmeta. Ministarstvo znanosti i obrazovanja donosi sljedeće odrednice realizirane u sklopu i-nastave:

1. godišnji okvirni kurikulum,
2. Škola na trećem namijenjena razrednoj nastavi,
3. videolekcije namijenjene predmetnoj nastavi,
4. i-predmeti za učitelje i nastavnike dostupni na Loomenu,
5. ažurirane informacije na mrežnim stranicama i-nastave.

Stavljajući u odnos dva koncepta nastavnog procesa, i-nastave i e-nastave može se zaključiti kako oba podrazumijevaju upotrebu IKT-a, polaznike i kreatore sadržaja, odnosno učitelja. Jedina je razlika ta što e-nastavom upravlja predmetni učitelj, učitelj razredne nastave ili profesor koji i inače poučava učenike u matičnoj školi, dok je i-

¹⁵ (Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/>) [Pristupljeno: 20. lipnja 2021.]

nastava namijenjena svim učenicima u Republici Hrvatskoj čime ne prati pojedinačne potrebe učenika, te time ne konkurira učiteljima koji kreiraju e-nastavu, već služi kao dopunsko sredstvo nastavi koja se odvija između razredne zajednice i njenih učitelja.

13. Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu

Provedba nastave na daljinu u vrijeme pandemije, u svojem djelovanju teži ispuniti dva cilja¹⁶: 1. osigurati pristup obrazovanju svim učenicima, pazeći na usklađenost razine digitalizacije s dobi učenika i 2. osigurati dodatna rješenja i pratiti nastavu na daljinu.

Pristup obrazovanju za sve učenike osiguran je emitiranjem nastavnih sati za razrednu nastavu i maturante koji su mogli pratiti pripreme za državnu maturu vikendom i prijepodnevnim satima. Za učenike predmetne nastave snimljene su petnaestominutne videolekcije. Učenicima slabijeg socioekonomskog statusa osigurane su SIM kartice i besplatni pristup digitalnim obrazovnim sadržajima.

Nadalje, kako bi se vrijeme provedeno učeći od kuće maksimalno iskoristilo, Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020) izdalo je i „Preporuke o organizaciji radnog dana učenika tijekom održavanja nastave na daljinu“.

Preporuke obuhvaćaju učenike osnovnih i srednjih škola, a za pojedina je razdoblja (razredna nastava, predmetna nastava, srednja škola, maturanti) zadano trajanje dnevnog učenja u satima, te obaveze roditelja koje podrazumijevaju da roditelji osiguraju učenicima mirni kutak za učenje, pripreme ručak, te surađuju i komuniciraju s nastavnicima i asistiraju ako je to potrebno (MZO, 2020).

Osim osiguravanja prostornih uvjeta za učenje, poseban izazov za vrijeme online obrazovanja zasigurno je vrednovanje postignuća učenika.

U nastavku rada slijedi prikaz dokimološke znanosti, te njezinih odrednica koje će biti uspoređene s načinima vrednovanja koje su zadane u Preporukama (MZO, 2020).

¹⁶ (Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/akcijski-plan-za-provedbu-nastave-na-daljinu-prijedlog/>)
[Pristupljeno: 9. srpnja 2021.]

14. Školska dokimologija

Proučavajući praćenje, procjenjivanje i vrednovanje znanja, kao i ostalih postignuća koja prate odgojno-obrazovni sustav, spoznaje školske dokimologije od presudne su važnosti u objektivnom mjerenju učeničkih postignuća (Kadum-Bošnjak, 2013).

Iz definicije koja opisuje dokimološku znanost, vidljivo je kako konačno dodjeljivanje ocjene učeniku za njegov rad određuju tri komponente: praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje. Kako bi taj proces bio što jasniji, bit će objašnjena svaka od komponenata. Komponenta praćenja učenika podrazumijeva da učitelj kontinuirano prati napredak svakog učenika, te da oscilacije, ukoliko ih ima, evidentira u vidu jasnih i konkretnih bilježaka koje će mu pomoći u konačnom formiranju ocjene. Učitelj prati učenikove interese, motivaciju, sposobnosti koje se međusobno isprepliću i formiraju učenikov stav te usmjeravaju njegovo djelovanje spram nekog nastavnog predmeta.

Komponenta provjeravanja utvrđuje razinu učenikova postignuća, a te su razine prikazane i u kurikulima pojedinih nastavnih predmeta.

Provjeravanje se vrši individualnim i skupnim postupcima koji uključuju dijalog, ispitivanje, izradu različitih radova,... Prema mjestu i svrsi provjeravanja, razlikuje se popratno i završno provjeravanje. Popratno provjeravanje dio je redovitog nastavnog procesa u kojem učitelj postavlja pitanja za ponavljanje ili općenita pitanja o aktualnoj temi kako bi učenici neovisno izrazili svoja mišljenja i iskazali svoja znanja o specifičnom području.

S druge pak strane završno provjeravanje je zasebna nastavna etapa kojima se provjeravaju materijalni, funkcionalni i odgojni nastavni zadatci, a u samom je procesu važno poštovati i uvažavati osobnost svakog učenika, poticati njegovo samopouzdanje i osjećaj napredovanja, kao i aktivno sudjelovanje učenika u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima (Kadum-Bošnjak, 2013).

Kako bi konačna ocjena bila relevantna i vjerodostojna, područje dokimologije u svojem djelovanju izdvaja načela kojima se valja voditi pri vrednovanju učenika, a to su: načelo osposobljavanja za ocjenjivanje, načelo planiranja ocjenjivanja, načelo kontinuiranosti u ocjenjivanju, načelo sveobuhvatnosti u ocjenjivanju, načelo

objektivnosti u ocjenjivanju, načelo individualizacije ocjenjivanja, načelo samoocjenjivanja, načelo javnosti ocjene i načelo ekonomičnosti u ocjenjivanju (Kadum-Bošnjak, 2013).

15. Vrednovanje učenika i propisani dokumenti

Jedan od većih izazova za vrijeme nastave na daljinu zasigurno jest vrednovanje učenika. Ministarstvo znanosti i obrazovanja 2010. godine objavljuje „Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi“ čiji su određeni stavci i članci izmijenjeni i nadopunjeni 2019. godine. Vodeći se propisanim načinima i postupcima, te uzimajući u obzir utvrđene elemente vrednovanja, učiteljima su zadani okviri unutar kojih smiju vrednovati učenikova postignuća i time utvrditi postignutu razinu uspješnosti učenikova znanja i sposobnosti kao i kvalitetu vlastitog poučavanja.

Osim propisanih pravila, pri ocjenjivanju učenika, učitelj pri formiranju ocjene treba poštovati prethodno spomenuta dokimološka načela koja će biti objašnjena u nastavku rada. Na temelju istih bit će dan usporedni prikaz dvaju dokumenata, „Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi“ (MZO, 2019) s publikacijom „Smjernice za vrednovanje procesa učenja i ostvarenosti ishoda u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju“ (MZO, 2020).

U vrijeme odvijanja nastave na daljinu, dva se dokumenta zasigurno mogu upotpuniti sa priručnikom „Digitalne tehnologije kao potpora praćenju i vrednovanju“ (Carnet, 2018).

16. Dokimološka načela ocjenjivanja- zastupljenost i primjena

„Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi“ (MZO, 2019: 1) vrednovanje definira kao „sustavno prikupljanje podataka u procesu učenja i postignutoj razini ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda, kompetencijama, znanjima, vještinama, sposobnostima, samostalnosti i odgovornosti prema radu, u skladu s unaprijed definiranim i prihvaćenim metodama i

elementima“. Ocjenjivanje, kao način vrednovanja podrazumijeva „pridavanje brojčane ili opisne vrijednosti rezultatima praćenja i provjeravanja učenikova rada“ (MZO, 2019:1).

U tom kontekstu, važno je osposobiti učenike za ocjenjivanje o čemu govori i prvo načelo ocjenjivanja.

Načelo osposobljavanja za ocjenjivanje podrazumijeva da učitelj upozna učenike s elementima ocjenjivanja s ciljem da učenici razumiju što i zašto uče. (Kadum-Bošnjak, 2013). Shvaćajući važnost određenog znanja, učenicima raste motivacija za savladavanjem gradiva, pri čemu pokazuju veći stupanj radoznalosti i želje za učenjem.

Učitelj će učenicima približiti ocjenjivanje ukoliko postavi unaprijed zadan kriterij na temelju kojih će biti vrednovan rad i zalaganje učenika. Kako je navedeno u „Smjernicama za vrednovanje procesa učenja i ostvarenosti ishoda u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju“ (MZO, 2020) kriteriji vrednovanja su zapravo očekivanja koja učenici postižu na unaprijed utvrđenim razinama postignuća koje vrijede za pojedine aktivnosti.

Za vrijeme nastave na daljinu posebno je izazovno za učitelje izraditi kriterije u suradnji sa svojim učenicima, zbog mogućih tehničkih teškoća koja prate nastavu na daljinu. Prema Kadum-Bošnjak (2013), učenicima su kriteriji u čijoj izradi sudjeluju i oni, posebno poticajni, zbog čega bi takav pristup bio od velikog značaja za vrijeme odvijanja online nastave.

Naravno, prije izrade kriterija, važno je unaprijed planirati satove, aktivnosti i načine ocjenjivanja. U tome će učitelju od velike pomoći biti poštivanje načela planiranja ocjenjivanja. Kako bi proces učenja i poučavanja bio što kvalitetnije organiziran, važno je učenike usmjeriti ka bitnome, znanjima i vještinama koje trebaju usvojiti, te sposobnostima koje trebaju razviti, usavršiti. U „Uputama za vrednovanje i ocjenjivanje tijekom nastave na daljinu“ (MZO, 2020) posebno je istaknuto kako treba odvojiti važne sadržaje od onih manje važnih kako bi se usvojila znanja, vještine i sposobnosti upravo iz onih sadržaja koji podupiru ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda pojedinih kurikuluma (MZO, 2020).

Planiranjem vrednovanja i ocjenjivanja učenika, učitelj obuhvaća sve važne sadržaje koje su učenici dužni usvojiti, čime istima dodjeljuje odgovarajuću ocjenu. U tom su kontekstu važna tri pojma iz teorije bihevizma: motivacija, inhibicija i gašenje (Kadum-Bošnjak, 2013). Za vrijeme odvijanja nastave na daljinu, jedan od izazova za učitelje svakako predstavlja motivacija učenika.

Tijekom pandemije kada je veći dio obitelji kod kuće, učenik može biti zaokupljen trenutno vladajućim okolnostima unutar kućanstva što će potencijalno utjecati na smanjenje ili nedostatak motivacije za učenjem, a samim time i na inhibiciju znanja. Zaključno, cjelokupna „kućna atmosfera“ može uzrokovati gašenje postojećih potkrepljenja, te time otežati prethodno planirano ocjenjivanje. Kako bi se spriječili ovakvi scenariji, presudno je da roditelji omoguće prostor za učenje svojoj djeci, te da poštuju „Preporuke za organizaciju radnog dana učenika tijekom održavanja nastave na daljinu“ (MZO, 2020).

Za vrijeme obrazovanja kod kuće, od velike je važnosti kontinuirano ocjenjivati učenike kako ne bi došlo do opuštanja i zanemarivanja učeničkih dužnosti. Pri tome se učitelj, odnosno ispitivač vodi načelom kontinuiranosti u ocjenjivanju, što podrazumijeva redovito praćenje učenikova napredovanja (Kadum-Bošnjak, 2013).

U kontinuiranom ocjenjivanju, veliku ulogu ima učeničko samostalno vrednovanje, odnosno samoocjenjivanje.

Što je stariji, učenik bi trebao biti samostalniji u regulaciji vlastitog učenja i usvojenosti znanja, zbog čega se, obzirom na uzrast učenika, učitelj postupno rasterećuje odgovornosti (Kadum-Bošnjak, 2013).

Kako bi se potaknulo učenike na samovrednovanje, učitelji se mogu poslužiti različitim alatima koji su opisani i preporučeni u priručniku „Digitalne tehnologije kao potpora praćenju i vrednovanju“.¹⁷

Isti su primjereni učenicima koji se znaju samostalno služiti dostupnom tehnologijom namijenjenoj obrazovanju.

¹⁷ (Dostupno na: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalne-tehnologije-kao-potpورا-pracenju-i-vrednovanju.pdf) [Pristupljeno: 10. srpnja 2021.]

U kontekstu nastave na daljinu, prethodno spomenuta „kućna atmosfera“ može biti otegotna okolnost koja nepovoljno utječe na samoregulaciju učenika. Iako se nastava odvija na daljinu, učitelji su dužni evidentirati dolaske i aktivnost učenika, prozivati ih tijekom održavanja sata, ili ih pak poticati da imaju upaljene kamere i mikrofone, ukoliko mrežne infrastrukture i tehničke mogućnosti to dopuštaju. Tijekom nastave na daljinu, učitelj naravno ne prati samo znanje učenika, nego cjelokupno učenikovo djelovanje tijekom i nakon nastavnog procesa, zbog čega kontinuitet ocjenjivanja postaje dio načela sveobuhvatnosti u ocjenjivanju (Kadum-Bošnjak, 2013).

Sveobuhvatnost u tom kontekstu pretpostavlja praćenje procesa stjecanja znanja, oblika ponašanja, kao i razvoj stavova i vrijednosti (Kadum-Bošnjak, 2013).

S obzirom na tjelesnu distancu, potencijalne tehničke teškoće koje su prisutne tijekom nastave na daljinu, otežavaju učiteljevu „živu predodžbu“ o usvojenosti učenikovih znanja i uspješnosti cjelokupnog procesa. Posebno je teško pratiti razvoj stavova i vrijednosti kod učenika kojeg učitelj ne poznaje. U tom je slučaju učiteljima koji su sa svojim učenicima realizirali nastavni proces u školskim učionicama u znatno boljoj situaciji od učitelja koji je primjerice tek zaposlen, te se našao u uvjetima online obrazovanja. Kako bi se doskočilo ovom izazovu, potrebno je izraditi sveobuhvatni didaktički sustav ocjenjivanja, kojim bi se olakšalo praćenje učinka zajedničkog rada od kuće.

Jedan od načina sveobuhvatnog ocjenjivanja koji je primjereniji učenicima koji se samostalno mogu služiti tehnologijom u svrhu obrazovanja jest primjena e-portfolia. Elektronični portfolio ¹⁸posredstvom digitalne tehnologije prikuplja podatke o procesu učenja, usvojenim znanjima i vještinama, te postignutim rezultatima.

Peto dokimološko načelo govori o objektivnosti u ocjenjivanju. Svaka ocjena mora biti objektivan odraz realno usvojenih znanja, sposobnosti i vještina. Prema Kadum-Bošnjak (2013), nedorečenost u ocjenjivanju prisutnija je u tradicionalnoj nastavi, dok suvremena nastava u središte procesa stavlja učenika u kojem se potiče njegovo samoocjenjivanje. Načelo o objektivnosti u ocjenjivanju etičko je načelo postupanja u vrednovanju, a ono mora biti valjano, pouzdano i pravedno (MZO, 2019).

¹⁸ (Dostupno na: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalne-tehnologije-kao-potpورا-pracenju-i-vrednovanju.pdf) [Pristupljeno: 10. srpnja 2021.]

U uvjetima koje pred dionike odgojno-obrazovnog procesa postavlja pandemija, teže je poštovati načelo individualizacije ocjenjivanja. Naime, mnogi se učitelji služe različitim digitalnim alatima s ciljem što objektivnijeg vrednovanja učenika, kreiraju se različiti formulari i testovi u kojima se bodovi zbrajaju automatski. S druge pak strane individualizirano ocjenjivanje u obzir uzima uloženi trud i zalaganje učenika, dok se rezultati testova digitalnih alata svode na zbrajanje točnih ili netočnih odgovora, te se tako formira ocjena. Kako bi se poštivala učenikova osobnost i rad, važno je da učitelj kontinuirano i sustavno prati rad svih svojih učenika, te provodi dodatne analize testova sa svojim učenicima u online okruženju.

Jer, kako navodi Kadum-Bošnjak (2013) smisao ocjenjivanja je pomoći učenicima da u što većoj mjeri razviju svoje sposobnosti i usvoje upotrebljiva znanja.

Svjesni uvjeta i konteksta u kojem se odvija nastava na daljinu u doba pandemije COVID-19 bolesti, važno je otkloniti mišljenje koje je zastupljeno kod nekih učenika, kako online nastava nije nastava, čime se umanjuje vrijednost odgojno-obrazovnog procesa koji se odvija u postavljenim okvirima. Iz tog je razloga posebno važno poticati praćenje učenika vlastitog napretka, odnosno poštivati načelo samoocjenjivanja što učeniku omogućuje osobni razvoj i napredovanje. U online uvjetima, učitelj može učenicima poslati anketu kojom bi procijenili vlastito znanje, ili odvojiti dio sata za razgovor sa svakim učenikom o toj temi.

Također, učitelj može izraditi kalendarski listić kojeg bi učenici samostalno ispunjavali, te na kraju izvijestili učitelja o prikupljenim podacima o vlastitom napretku, nakon čega učitelj može usporediti vlastita zapažanja s učenikovim. Na taj bi način učenici učili o samovrednovanju i samoocjenjivanju, te bi razlikovali uspjeh od neuspjeha, što bi rezultiralo i razvojem učenikove osobnosti i poimanja jastva (Kadum-Bošnjak, 2013).

Svaku ocjena i rezultat kojeg učenik postigne treba iznijeti javno, o čemu govori načelo javnosti ocjene. Poštujući ovo načelo, učenike se upoznaje s rezultatima vlastitog rada, te potencijalnim pogreškama. Na ovaj način učenike također treba uputiti na različite opcije i strategije razmišljanja i rješavanja, te ih motivirati na ustrajnost u radu (Kadum-Bošnjak, 2013). Naravno, u online uvjetima, provedba ovog načela ponovno može biti narušena zbog tehničkih teškoća.

Ipak, učitelji mogu poslati učenicima postignute rezultate koje bi kasnije analizirali tijekom online nastave.

Planiranje, programiranje i realizacija odgojno-obrazovnog procesa iziskuje vrijeme. Za dionike ovog procesa, barem na početku pandemije, organizacija i realizacija online nastave iziskivala je dodatan trud i utrošak vremena. Posljednje dokimološko načelo u obzir uzima utrošenost vremena, te govori o ekonomičnosti ocjenjivanja s ciljem da učitelj pri evidenciji i postupcima praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja uloži što manje truda i vremena, a da cjelokupan proces rezultira objektivnim i realnim podacima o učenikovom razvoju i napretku (Kadum-Bošnjak, 2013). Od svih dokimoloških načela, u kontekstu nastave na daljinu, zastupamo načelo ekonomičnosti u ocjenjivanju je u online uvjetima posebno izazovan. Ipak, prateći „Upute za vrednovanje i ocjenjivanje tijekom nastave na daljinu“ (MZO, 2020) učiteljima bi taj proces trebao biti olakšan. U nastavku ćemo rada predstaviti i analizirati spomenuti dokument.

17. Zastupljenost dokimoloških odrednica i online nastava- Kako vrednovati na daljinu?

„Upute za vrednovanje i ocjenjivanje tijekom nastave na daljinu“ (MZO, 2020) kao priručni dokument namijenjen je primarno učiteljima koji upravljaju i vode odgojno-obrazovni proces, a potom učenicima i njihovim roditeljima. S ciljem da se obuhvate prihvatljivi i mogući načini vrednovanja formalnog obrazovanja za vrijeme odvijanja nastave na daljinu, u dokumentu je opisano virtualno vrednovanje, te su sažete metode i preporuke za vrednovanje koje podrazumijevaju standardne i inovativne pristupe, kao i smjernice za nagrađivanje učenikove aktivnosti i rada u virtualnom okruženju (MZO, 2020).

Nalazeći se u virtualnom okruženju, samoregulacija i motivacija učenika za učenje i stjecanje znanja može biti u padu, zbog čega se u Uputama (MZO, 2020) naglašava potreba za definiranjem pravila „škole u kući“, pri čemu kod učenika razredne i djelomično predmetne nastave, veliku ulogu ima poimanje obrazovanja od strane roditelja. Iz spomenutog se dokumenta mogu iščitati načela vrednovanja kojima se dionici odgojno-obrazovnog procesa mogu i trebaju rukovoditi za vrijeme odvijanja nastave na daljinu.

Osim što učenici trebaju usvojiti ishode učenja, prioritet je svih dionika odgojno-obrazovnog procesa osigurati dobrobit svakog učenika i poticati ga na kontinuiran i svrsishodan rad u novonastalim uvjetima (MZO, 2020). Važno je istaknuti ulogu procesa učenja kao i stjecanje znanja, razvoj stavova, vještina i sposobnosti, koji, zbog vladajućih uvjeta, ne bi smjeli biti u padu. Za vrijeme učenja i novog načina formalnog obrazovanja, učenici bi se trebali osjećati dobro, i zadržati potrebu za obrazovanjem, koja bi trebala biti prisutna i neovisna o trenutnoj deinstitucionalizaciji obrazovanja.

Sljedeće načelo koje se može iščitati u Uputama (MZO, 2020) jest načelo fleksibilnosti ili prilagodljivosti i funkcionalnosti. Naime, novonastali uvjeti zahtijevaju maksimalnu održivu prilagodbu, a vrednovanje i ocjenjivanje učenika u ovim uvjetima svakako nije iznimka. Iz tog je razloga Ministarstvo izmijenilo dijelove „Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi“.

Planirani termini provedbe vrednovanja ne moraju se nužno poštovati za vrijeme izvođenja nastave na daljinu, ali su učitelji i dalje dužni međusobno komunicirati i uskladiti provjere znanja i druge obaveze, kako bi se učenici maksimalno rasteretili, a kvaliteta realizacije pojedinih zadataka i obaveza zadržala svoju svrhu i važnost.

Osim međusobne komunikacije odgojno-obrazovnih djelatnika, učitelji su dužni komunicirati s roditeljima kako bi se stvorio „krug povjerenja za učenje“, kako je navedeno u Uputama (MZO, 2020), što znači da roditelji trebaju biti potpora i motivatori u trenutnoj situaciji, a nikako ne izvršavati obaveze umjesto učenika, odnosno vlastite djece.

Obrazovanje u virtualnom okruženju svakako zahtijeva i razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija koje bi podupirale rezultate pojedinačnog rada učenika, kako navodi Diković (Diković u Batarelo Kokić i sur., 2020). Tijekom izvođenja nastave na daljinu, sumativno bi se vrednovanje trebalo svesti na minimum, čime puko vrednovanje kognitivne domene ostaje dio tradicionalne nastave, dok suvremena nastava potiče razvoj kritičkog mišljenja i zaključivanja, procjenjivanja i dr., no pretpostavljeni elementi više do izražaja dolaze tijekom provođenja nastave licem u lice, doli u virtualnom okruženju (Diković u Batarelo Kokić i sur., 2020).

Nadalje, sumativno vrednovanje za vrijeme izvođenja nastave na daljinu svakako je oprečno s načelom ekonomičnosti u ocjenjivanju, a obilježje je tradicionalne nastave koje se svakako želi izbjeći ili barem umanjiti. Iz tog se razloga u Uputama (MZO, 2020) naglasak stavlja na vrednovanje za učenje i vrednovanje kao učenje, pri čemu se isto može provoditi asinkrono, odnosno svi dionici ne trebaju biti prisutni u isto vrijeme, pri čemu se maksimalno iskorištavaju mogućnosti koje nudi suvremena tehnologija.

Vrednovanje za učenje, kako navodi Diković (Diković u Batarelo Kokić i sur., 2020: 195) „usmjereno je na učitelje kojima isto može pomoći pri unapređivanju i planiranju učenja i poučavanja“ koje slijedi. Pristup vrednovanje za učenje detaljnije je objašnjen Smjernicama (MZO, 2020) gdje je navedeno kako isto usmjerava i poboljšava aktivnosti koje prate učenje i poučavanje, učenicima nudi mogućnosti napretka vlastitog učenja, olakšava individualizaciju u poučavanju i dr. Nadalje, vrednovanje za učenje podrazumijeva vrednovanje obzirom na postavljene ishode, te učinkovitost strategija učenja i poučavanja (MZO, 2020).

Ovaj pristup dio je apriornih kriterija koje u svojem radu razrađuje Kadum-Bošnjak (2013:52), a koji se „zasnivaju na unaprijed utvrđenim normama, koje se formiraju na osnovi cilja i zadataka nastave, odnosno nastavnih programa“. Imajući na umu kako je u vrijeme pisanja spomenutog rada na snazi bio Nastavni plan i program za osnovnu školu (MZOŠ, 2006), apriorni su se kriteriji odnosili na ciljeve i zadaće koji opisane za pojedinačni predmet, te na kognitivne, funkcionalne i afektivne domene prema Bloom-u (Armstrong, 2010). U sklopu reformskog programa Škola za život (MZO, 2019), doneseni su pojedinačni kurikulumi za predmete, te se apriorni kriteriji sada odnose na ostvarenosti ishoda učenja navedenih u istima.

S druge pak strane, vrednovanje kao učenje dodjeljuje značajnu ulogu učeniku u procesu vrednovanja, pri čemu učenik razvija individualni pristup učenju kao i mogućnostima istog (Diković u Batarelo Kokić i sur., 2020). Pri spomenutome se svakako nastoji ispoštovati dokimološka načela ocjenjivanja, načelo osposobljavanja za ocjenjivanje, načelo individualizacije i načelo samoocjenjivanja (Kadum-Bošnjak, 2013).

Kako je navedeno u Smjernicama (MZO, 2020), ovaj pristup potiče učenike na razvoj vještina za samovrednovanje, prepoznavanje ciljeve učenja kao i kriterije vrednovanja, te djeluje poticajno na razvoj samoregulacije učenja.

Iz istog proizlazi zaključak kako u vrijeme održavanja nastave na daljinu, dionici odgojno-obrazovnog procesa trebaju „utrošiti vrijeme na razvoj vještina kritičkog promišljanja, rješavanju problema, izradi projekata, istraživanju, suradničkom radu i učenju „ (MZO, 2020.b, prema Diković u Batarelo Kokić i sur., 2020).

18. Nastava na daljinu i multimedijaska nastava

Tijekom rada, spomenuti su modeli učenja kao potencijalni načini realizacije odgojno-obrazovnog procesa za vrijeme pandemije. Za učenike predmetne nastave, te učenike srednjih škola i studente, najzastupljenija je hibridna nastava. Iako je u radu definiran, pojam hibridne nastave lako se može zamijeniti ili poistovjetiti s pojmom multimedijaska nastave.

Kao što je rečeno, razvojem tehnologije, didaktički se trokut počeo širiti, zbog čega je i došlo do upotrebe izraza multimedijaska nastave koja, prema Matijević i Topolovčan (2017) predstavlja širi pojam od hibridne nastave jer podrazumijeva upotrebu različitih medija, različite komunikacijske spektre, kao i strategije učenja.

Nastavni proces kao proces kojeg obilježava komunikacija učitelja i učenika može se odvijati personalno ili apersonalno. Apersonalna komunikacija je takav vid komunikacije koja je potpomognuta digitalnim medijima, u čijim se okvirima zasigurno odvija nastava na daljinu (Matijević, Topolovčan, 2017).

Nadalje, uspješnost multimedijaska nastave determinirana je i okolinom učenja (engl. learning environment) odnosno materijalnom opremljenošću prostora u kojem se nastava izvodi čime se direktno možemo pozvati na prostorije domova učenika i učitelja koje su za vrijeme odvijanja nastave na daljinu postale svojevrzne učionice. Iz svega proizlazi kako je multimedijaska nastava dio suvremeno usmjerene nastave u čijem se kontekstu govori o učenju, a ne o poučavanju, a za vrijeme nastave na daljinu zasigurno je svima središnje pitanje kako i koliko će učenici usvojiti potrebna

znanja, te ih kasnije adekvatno upotrijebiti u svakodnevnom životu (Matijević, Topolovčan, 2017).

19. Istraživanje

Fokus ovog rada su izazovi odgojno-obrazovnog procesa koji su nastali kao posljedica pandemije koronavirusa. Biti nositelj odgojno-obrazovnog procesa zahtjevan je i ponekad nezahvalan posao. Ipak, iz ljubavi prema svojim učenicima, učitelji uvijek pronađu način kako doskočiti izazovu. Osim svakodnevnih situacija u kojima se nalaze učitelji sa svojim učenicima i njihovim roditeljima, situacija u kojoj vladaju koronaškola i koronakriza, posebno je zahtjevna za sve dionike. Planiranje i realizacija nastave na daljinu, stvaranje optimalnih uvjeta da učenici za vrijeme tjelesne distance ne izgube svoje pravo na obrazovanje, komunikacija s roditeljima, uporaba IKT-a, samo su neki od izazova opisanih u radu.

Intervju, kao metoda prikupljanja podataka pretpostavlja unaprijed pripremljena pitanja, na temelju čijih će odgovora ispitivač prikupiti i interpretirati dobivene informacije.

Kako bismo dobili širu sliku stvarnosti koja se odvijala za vrijeme nastave na daljinu, odlučili smo upravo intervjuiranjem nositelja odgojno-obrazovnog procesa sagledati školovanje u vrijeme pandemije na temelju informacija dobivenih iz „prve ruke“. Iz tog su razloga odabrane učiteljice koje su se obrazovale u različito vrijeme, koje su unutar sustava duže ili kraće vremensko razdoblje, te čija se prethodna iskustva razlikuju obzirom na vrijeme u kojima su se ista odvijala. U nastavku će rada biti priložena strukturirana pitanja koja su usko povezana sa predstavljenim sadržajem istog. Odgovori na pitanja prikupljena su tako što je autorica putem društvenih mreža pronašla sedam dobrovoljaca koji su, odgovarajući pismeno na pitanja pristali sudjelovati u istraživanju.

Učiteljica s najkraćim radnim stažem unutar sustava je nešto manje od dvanaest mjeseci, dok je učiteljica sa trideset i šest godina radnog staža najstarija u grupi od sedam ispitanika. Prikupljeni odgovori bit će prikazani s obzirom na godine radnog staža, od najkraćeg do najduljeg.

Nakon prikaza intervjua, analizirat ćemo odgovore učiteljica koji će nam u konačnici olakšati donošenje zaključka o uspješnosti realizacije koronaškole, odnosno nastave na daljinu.

19.1. Cilj i svrha istraživanja

Kako bi sve napisano i pročitano u ovom radu imalo uporište u realnosti, u nastavku će rada biti prikazani odgovori sedam učiteljica, koje će nam, odgovarajući na pitanja predstaviti svoje iskustvo za vrijeme odvijanja nastave na daljinu.

S ciljem da se, na temelju prikupljenih odgovora, upoznamo s iskustvima organizacije i realizacije nastave na daljinu u uvjetima pandemije koja u pisanim odgovorima iznose ispitanice, zaključit ćemo je li online nastava izazov suvremenog obrazovanja, ili budućnost školstva.

Svrha ovog istraživanja je približiti iskustva nositelja odgojno-obrazovnog procesa čitatelju kako bi prepoznali važnost uloge učitelja u društvu, koji svojom sposobnošću adaptacije nadilaze sve prepreke i svojim učenicima i njihovim roditeljima pružaju obrazovanje i potporu.

19.2. Rezultati istraživanja

Intervju 1

Prva intervjuirana učiteljica razredne nastave diplomirala je na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti na pulskom Sveučilištu Juraj Dobrila u rujnu 2020. godine. Nakon diplome, zapošljava se u školi „Vitomir Širola-Pajo“ koja pripada školi Nedeščina, područnoj školi Sveti Martin gdje su joj unutar skupine produženog boravka dodijeljeni učenici drugog razreda.

U svojim odgovorima veli kako je posao učitelja vrlo odgovoran posao u kojem je prisutno puno uloženog učiteljeva truda koji se nerijetko umanjuje. Nakon završetka fakulteta, na snazi je i dalje kurikularna reforma „Škola za život“ u kojoj kao najistaknutije smatra područje vrednovanja, za koje govori kako je glavna smjernica kojom se vodi pri planiranju i izvođenju same nastave. Osim reformskog programa, učiteljica se susrela s dokumentom „Nacionalni kurikulum Republike Hrvatske za

predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje“ te „Smjernicama za vrednovanje procesa i ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju“.

Pri opisu strukture svoga razreda, učiteljica predstavlja strukturu rada koja podrazumijeva rad produženog boravka, a koja je podijeljena u tri dijela. Posao učitelja u produženom boravku podrazumijeva osmišljavanje programa za slobodno vrijeme učenika, vrijeme za pisanje domaćih zadaća i organizirano vrijeme. Navodi kako je, zbog pandemije zabranjeno združivanje učenike koji ne pohađaju isti razred, zbog čega u svojoj grupi ima troje učenika. Ističe kako je zadovoljna komunikacijom koju je uspjela ostvariti s roditeljima, te smatra kako su uspostavili suradnički odnos. Iako zadovoljna učenicima i njihovim roditeljima, materijalni uvjeti za ovu učiteljicu nisu zadovoljavajući, zbog čega većinu materijala nabavlja u suradnji s roditeljima, ili samostalno.

Što se tiče obrazovne tehnologije, učiteljica odgovara kako se tijekom studiranja u velikoj mjeri susretala s istom, ali se tek na radnom mjestu upoznala s mnoštvom specifičnih alata i platformi, među kojima navodi Yammer i Google Classroom što joj je uvelike olakšalo održavanje nastave na daljinu, te praćenje stručnih skupova. Smatra kako je obrazovna tehnologija sveprisutna u odgojno-obrazovnom procesu, pri čemu ističe kako k tome teže i izdavačke kuće koje osiguravaju i šalju sadržaj u digitalnom obliku. Iako se veliki broj škola priklonio suvremenom obrazovanju koje ponekad podrazumijeva zanemarivanje ili barem smanjeno korištenje udžbenika, smatra kako istom treba razborito i racionalno baratati kako pretjerano korištenje ne bi utjecalo na umanjivanje kvalitete nastave.

Odgovarajući na pitanje o obrazovnim tehnologijama i medijima kojima se služi u svome radu, ponovno navodi Yammer kao platformu kojom se institucija škole koristi pri objavljivanju materijala i iznošenja obavijesti djelatnicima. Nadalje spominje Google Classroom, Zoom i Skype kao platforme pomoću kojih je organizirala nastavu na daljinu s učenicima viših razreda kada je poučavala matematiku kao nestručna zamjena. Bez obzira na pandemiju tijekom koje je IKT bio neophodan, u svakodnevnoj nastavi učiteljica navodi kako se koristi tehnologijom jer smatra kako je njezina nastava tada kreativnija i inovativnija. Ipak, kako ne bi pretjerala s njezinom uporabom, tehnologija je u većoj mjeri zastupljena na satovima ponavljanja u kojem organizira natjecanje učenika, ili pak u svrhu gledanja dokumentarnih i animiranih

filmova ili slušanja glazbe. S obzirom na njezino korištenje, zaključuje kako IKT ponekad pomaže u učenju i poučavanju jer postoji mnoštvo alata i platformi koji omogućavaju zanimljiviju prezentaciju nastavne građe, što direktno utječe na povećanje motivacije učenika. Svejedno smatra kako se važnost učenja i poučavanja bez upotrebe tehnologije ne smije zanemariti ili umanjivati.

Uvelike pazeći na doziranje IKT-a, učiteljica svoju nastavu opisuje kao kombiniranu, odnosno smatra da, iako teži realizaciji suvremene nastave, njezini su satovi ispunjeni i elementima tradicionalne nastave među kojima prepoznaje čitanje tekstova, odgovaranje na postavljena pitanja i davanje gotovih informacija. Među suvremenim obilježjima svoje nastave navodi rješavanje problema, poticanje učenika na kritičko mišljenje kao i razmjenu mišljenja. Također teži osigurati zadatke i situacije koje podrazumijevaju istraživanje i primjenu stečenog znanja, kao i primjenu naučenog u novim situacijama.

S obzirom na to da je reforma školstva pratila razvoj društva, navodi kako je pokretač reforme svakako bio HNOS iz 2006. godine jer je ponudio okvire za organizaciju nastave i nastavna područja, odnosno teme koje tijekom školske godine u pojedino razredu trebaju biti obrađene. Smatra kako „Škola za život“ u svojem programu ne nudi ništa što se prethodno nije provodilo u sustavu odgoja i obrazovanja.

Zbog trenutnog statusa pripravnika, navodi kako ne pohađa webinare. Odgovarajući na daljnja pitanja, učiteljica iznosi svoje iskustvo provođenja nastave na daljinu tijekom kojeg je poučavala 6. i 7. razred kao nestručna zamjena za matematiku. Iznosi kako je nastavu izvodila u realnom vremenu, ali je na raspolaganju učenicima bila i nakon završetka nastave kako bi učenici mogli pristupiti ponovljenim provjerama znanja ili kako bi im omogućila da postignu bolje rezultate. Navodi kako je nastavu realizirala putem Google Classrooma, Zooma i Skype-a, a ponekad i putem Vibera. Zadovoljna je odazivom učenika, jer su bili redoviti u prijavljivanju u virtualnim učionicama. Prepoznaje jednostavan pristup i dostupnost različitih sadržaja i materijala zbog kojih je odvijanje nastave po modelu C bio lakši. Ipak kao otegotnu okolnost ističe nemogućnost obilaska svakog učenika što uvelike otežava praćenje njihova rada, zbog čega učitelj ne može biti siguran jesu li učenici uistinu izvršili samostalno svoje zadatke.

Što je nastava na daljinu više trajala, time se smanjio broj prijavljenih učenika u virtuanim učionicama jer su, kako navodi, nerijetko imali tehničkih teškoća ili lošu internetsku vezu. U konačnici ti su izostanci trebali biti opravdani, a jesu li razlozi doista opravdani ostaje upitno. Takvi su izostanci rezultirali određenim propustima jer učenici nisu bili zainteresirani za samostalno učenje, zbog čega je svaka sljedeća obrada bila teža.

S obzirom na iskustvo poučavanja matematike kao nestručna zamjena, učiteljica navodi kako joj je najveći izazov za vrijeme pandemije bio jesu li učenici sve razumijeli s obzirom na to da se nastava odvijala putem videopoziva, te jesu li pripremljene prezentacije, videomaterijali i animacije dostatne kako bi se učenicima približilo gradivo. Iz svega navedenog proizlazi zaključak kako je nastava licem u lice nezamjenjiva, te kako nastava na daljinu ne nudi tu bliskost između učitelja i učenika jer učitelji nemaju uvid u individualan rad učenika, već je njegova glavna uloga ona predavača. Nastava na daljinu također obilježava i višesatno sjedenje za računalom, kao i tehničke teškoće, zbog čega učiteljica daje prednost nastavi licem u lice, a kao jedinu „dobrobit“ nastave na daljinu prepoznaje razvoj samostalnosti i osjećaje vlastite odgovornosti koje bi trebalo u većoj mjeri biti zastupljeno kod učenika.

Tijekom provođenja nastave na daljinu, učiteljica uviđa trud koji su roditelji njezinih učenika uložili kako bi njihova djeca imali sve potrebno što omogućuje realizaciju nastave, a posebno je teško bilo učenicima roditelja koji nisu bili u mogućnosti ostati kod kuće. Kao pozitivno obilježje nastave na daljinu ističe aktivno uključivanje roditelja u učenje. S obzirom na kvalitetnu suradnju koju je ostvarila s učenicima i njihovim roditeljima, smatra kako joj projekt poput Škole na trećem i gotove videolekcije nisu pomogle, zbog čega navodi kako ih ne prepoznaje kao korisne.

Na kraju zaključuje kako nastava na daljinu ni u kojem slučaju ne predstavlja budućnost školstva, te prepoznaje kolege kao najveću podršku u izazovnim vremenima koju podrazumijeva nastava na daljinu.

Intervju 2

Sljedeća ispitanica čije iskustvo slijedi u nastavku, radi kao učiteljica razredne nastave posljednjih pet godina, a diplomirala je 2012. godine čime je ispunila svoju želju da bude učiteljica. Nakon diplome započinje s odrađivanjem pripravničkog staža, a kasnije radi po zamjenama u različitim školama. Nakon šest godina, točnije 2018. godine dobiva posao u pulskoj Osnovnoj školi Centar kao učiteljica u produženom boravku. Godinu kasnije prelazi u razrednu nastavu te poučava prvi razred. Iako je nakon diplome svoju nastavu organizirala prema smjernicama iz HNOS-a, preuzimanjem prvog razreda na snagu dolazi reforma „Škola za život“. Prvo iskustvo učiteljice razredne nastave zaposlene na neoređeno opisuje kao motivirajuće, zbog strukture razreda u kojem je imala deset učenika s kojima je mogla kvalitetno organizirati nastavu. Jedini izazov u to vrijeme prepoznaje otežano usvajanje gradiva i motoriku jedne učenice koja je sljedeće godine nastavu pohađala prema prilagođenom programu.

Svoje početničke uvjete opisuje kao idealne, zahvaljujući broju učenika i samoj strukturi razreda, materijalnim uvjetima i suradnji s roditeljima, zbog čega smatra da je imala sve potrebno za kvalitetan rad. U suglasju sa zadovoljavajućim materijalnim uvjetima navodi i korištenje dostupne obrazovne tehnologije kojom se intenzivnije počela koristiti upravo na spomenutom radnom mjestu kada je poučavala učenike posredstvom iPada. Smatra kako je takvo poučavanje učenicima zanimljivo, ali naglašava kako se treba umjereno i ispravno koristiti. Kao IKT koji svakodnevno koristi u svojoj nastavi navodi projektor i laptop s bežičnim mišem koji omogućava učenicima da sudjeluju u radu. Tablete pak često koristi na satovima ponavljanja gradiva ili pri formativnom vrednovanju kada se koristi Wordwallom i Seesawom.

Na satovima usvajanja gradiva teži korištenju fotografije, videozapisa i prezentacija, te nerijetko koristi i različite platforme za učenje kroz igru kao što je Matific i TinyTap. Spomenutu tehnologiju prepoznaje kao korisnu dopunu nastavi, te smatra kako ista olakšava njezin rad, a nastavu čini zanimljivijom. Naučeni na ovakav princip rada, učenici nerijetko traže od učiteljice da im pokaže nešto što ih zanima, a što si u određenom trenutku ne mogu vizualizirati.

Korištenjem tehnologije, učiteljica se priklanja suvremenijim oblicima nastave upravo zbog aktivne uloge koju učenici zauzimaju u ovakvom tipu rada. Ipak, smatra kako tehnologija ne smije preuzeti nastavu te računalo ne smije biti zastupljen u mjeri da učenicima nazaduje grafomotorika, čemu ova učiteljica pridaje veliku pozornost. Kao obilježja suvremene nastave u svojem radu prepoznaje aktivnost djece, rad u paru i grupama, učenje istraživanjem, simulacijom i rješavanjem problema, te učenje kroz igru. Tradicionalna obilježja pak prepoznaje u frontalnom obliku rada i interpretaciji tekstova. Odgovarajući na pitanja o HNOSU i „Školi za život“ učiteljica prepoznaje autonomiju učitelja koju je „Škola za život“ omogućila kroz svoj program. Ipak, smatra kako su učitelji i prije reforme sadržaj i način njegova iznošenja prilagodili sebi, odnosno učenicima, ali tek sad prepoznaje želju učenika za učenjem i istraživanjem, inovativnost, kreativnost, te odgovornost prema sebi i drugima. Kao negativno obilježje ovog reformskog programa spominje preopterećenost učitelja dokumentacijom što smatra, prije nije bio slučaj.

S ciljem da unaprijedi kvalitetu svoje nastave, trudi se pohađati webinare koje smatra korisnim za svoj rad, te na taj način teži cjeloživotnom učenju čime doprinosi osobnom razvoju, ali i razvoju svojih učenika koji kroz inovativne pristupe koje ova učiteljica implementira u svoj rad, usvajaju nova znanja i dobivaju širu perspektivu nastavnog sadržaja. Da je upravo implementacija IKT-a i dobri materijalni uvjeti u školi ključ uspjeha, potvrđuje i situacija u kojoj se našla prošle godine, kada je s učenicima prvog razreda zbog pandemije održavala nastavu na daljinu od ožujka do svibnja. S obzirom na dob učenika, učiteljica navodi kako je nastavu održavala putem Viber grupe, te je komunikacija tekla preko roditelja, no tvrdi kako su se uspjeli snaći.

Tražeći inovativne načine kako poučavati učenike prvog razreda u ovim, nimalo zahvalnim okolnostima, učiteljica je utrošila mnogo vremena kako bi dostupne informacije i materijale učinila pripremila i prilagodila svojim učenicima.

Navodi kako je putem Viber grupe slala zadatke, a roditelji učenika su slali uratke svoje djece učiteljici, pri čemu ističe kako u tim uvjetima nije postojalo radno vrijeme.

Ove su pak godine svi učenici dobili računala, što je omogućilo održavanje nastave putem aplikacije Seesaw, što je ponovno iziskivalo određeno vrijeme da učenici drugog razreda nauče koristiti istu. Porastom samostalnosti učenika, roditelji su u određenoj mjeri bili pod manjim opterećenjem, jer su učenici na ovaj način mogli

samostalno odraditi zadatke, a roditelji su im pomagali sa slanjem odrađenog učiteljici na uvid. Osim spomenutih računala, situaciju je olakšala i bolja pripremljenost nakladnika koji su proširili i nadogradili sadržaj, te su učitelji imali veću potporu za vrijeme održavanja nastave na daljinu. Na temelju opisanog iskustva, učiteljica zaključuje kako je svaki oblik online nastave dugotrajniji i zahtjevniji od nastave licem u lice, jer uz svu potporu, kako roditelja, škole i Ministarstva, ovakav oblik rada predstavlja cjelodnevni posao što je svakako iscrpljujuće.

U svojim odgovorima nadalje ističe kako je nastava na daljinu posebno izazovna jer učenici, sudjelujući u ovakvom modelu rada gube kontinuitet. Nadalje, sva djeca nemaju jednake uvjete rada kod kuće, iz različitih ekonomskih, socioekonomskih i drugih razloga. S obzirom na to da je nastavu na daljinu odrađivala s učenicima prvog i drugog razreda, poseban izazov vidi u tome što učenici te dobi nisu na zadovoljavajućem stupnju samostalnosti, zbog čega cjelokupan nastavni proces ovisi o roditeljima. Osim toga, govori kako je u online uvjetima puno zahtjevnije prilagoditi nastavu svakom učeniku individualno, što je u klasičnoj nastavi neupitno. Nadalje, roditeljska prisutnost nerijetko odmaže, što se vidi u učeničkim radovima koje im pišu upravo roditelji. Nadalje navodi kako su roditelji bili spremni na suradnju, ali, s obzirom da su tijekom održavanja nastave licem u lice odabrali udžbenike, a ne tablete, za vrijeme nastave na daljinu bili su u oprečnoj situaciji, zbog čega su neki željeli odustati od takvog načina rada. Ipak, učiteljica je strpljivo upoznavala roditelje s aplikacijom, te su na kraju uspjeli realizirati nastavu po ovom modelu.

Na kraju zaključuje kako tijekom nastave na daljinu nedostaje normalni način života i rada, učenja i druženja.

Uspoređujući nastavu na daljinu s nastavom licem u lice, ponovno ističe prednosti klasične nastave u kojoj može vidjeti svoje učenike, njihove izraze lica, te na taj način prepoznati njihove emocije, jesu li shvatili prenesenu informaciju, je li im potrebna pomoć i dr., te potvrđuje kako ništa ne može zamijeniti živu razrednu atmosferu i vesela dječja lica. S druge pak strane, navodi kako su drugi kolege podijelili iskustva u kojima su povučeniji učenici puno bolje funkcionirali tijekom nastave na daljinu jer su se tada osjećali opuštenije i sigurnije u svoje sposobnosti.

Na kraju intervjua zaključuje kako se naš obrazovni sustav snašao najbolje što je mogao u ovoj nezahvalnoj situaciji. Ističe kako je program „Škola na trećem“ bio

dobro zamišljen, ali zbog tematske razlike, njezini učenici nisu mogli pratiti istu, zbog čega se i dalje samostalno snalazila u planiranju i realizaciji nastavnih jedinica, pri čemu su joj velika podrška bili kolege.

Intervju 3

Sljedeća učiteljica koja je podijelila svoje iskustvo poučavanja za vrijeme pandemije svoj posao kontinuirano obavlja šest godina, a diplomirala je 2007. godine. Iako smatra kako je učenik u ono vrijeme bio u ulozi pasivnog sudionika pri čemu je prevladavao frontalni oblik rada, svoj je posao zamišljala zabavnim, odgovornim i emotivnim, pri čemu svakodnevne situacije u razredu predstavljaju poseban izazov.

Svoj pripravnički staž započinje 2013. godine kada je na snazi bio HNOS, a poučavala je 3. razred u kojem su materijalni uvjeti obilježeni kredom i pločom, te laptopom i projektorom, što daje naznake kako će u IKT obrazovanju dobivati veći značaj. Nakon staža i odrađenih zamjena, 2018. godine dobiva posao na neodređeno. Iako se s IKT-om susrela još za vrijeme studiranja, s istim se intenzivnije počela koristiti školske godine 2020./2021. kada su učenici dobili tablet kojeg koriste u omjeru 2:1, odnosno dva učenika na jedan tablet. Prisjećajući se početničkih dana, sudjelujući u suvremenom nastavnom procesu prepoznaje značaj tehnologije u nastavi, pri čemu ističe prednosti iste: apstraktno postaje zorno, potiče na istraživački rad, razvija samostalnost kod učenika.

Uz tablete, učiteljica se u svome radu svakodnevno koristi projektorom i laptopom, a navodi kako iste upotrebljava na satovima obrade novih nastavnih sadržaja, satovima ponavljanja i provjere. U ovom kontekstu posebno ističe korisnost audio i video zapisa i igrice izdavačke kuće Školska knjiga. Osim gotovih materijala, kreira i prikazuje prezentacije, reproducira film, te se aktivno služi Internetom. Iz svega navedenog može se zaključiti kako ova učiteljica IKT smatra korisnim jer se na taj način učenici oslanjaju na različita osjetila, te svatko bira percepciju sadržaja koja mu je bliska. Ipak, osim upotrebe IKT-a koja predstavlja obilježje suvremene nastave, učiteljica navodi i obilježja tradicionalne nastave koja su dio njezinog načina rada, a to je frontalni rad kojeg najčešće koristi pri interpretaciji književnog djela.

Odgovarajući na pitanje o usporedbi dvaju programa, učiteljica iznosi stajalište prema kojem „Škola za život“ u fokus stavlja upravo učenika. Ipak, smatra kako spomenuti

program zahtjeva dodatnu razradu i smanjenje administrativnih poslova koja opterećuje učitelje. S ciljem da dodatno unaprijedi svoj rad, učiteljica nastoji pohađati webinare koje smatra korisnim, ali ipak ističe timski rad svog kolektiva u kojem razmjenjuje iskustva i znanja o IKT-u sa svojim kolegama.

Korisnost baratanja IKT-om svakako prepoznaje u situaciji koja je zadesila hrvatski, ali i svjetski školski sustav. S obzirom na to da je prošle godine nastavu na daljinu provodila s učenicima drugog razreda, govori kako se komunikacija odvijala putem Vibera, pri čemu je cjelodnevno boravila u vlastitoj sobi i radila s učenicima i njihovim roditeljima. U takvim je uvjetima osmišljavala i kreirala različite materijale, te iste razmjenjivala s kolegama, a sve s ciljem približavanja i olakšavanja obrazovanja za vrijeme pandemije. Kao izazove ovog „pandemijskog obrazovanja“ svakako vidi u tome što su neki učenici prepušteni sami sebi, nadalje smatra kako je učenike lakše motivirati za rad kada su u razredu, a prilagodba rada učenika s teškoćama je svakako zahtjevnija u ovim uvjetima. Zbog svega navedenog, klasičnu nastavu opisuje kao dinamičniju i produktivniju utoliko što do izražaja više dolazi natjecateljski duh učenika, moguće je vidjeti lica svojih učenika, i pristupiti im u trenutku.

Kao prednosti koju je uočila tijekom nastave na daljinu navodi da su neki učenici postali samostaljniji, ali i detaljniji u svome radu, dok su drugi popravili rukopis.

Roditelje, kao dionike odgojno-obrazovnog procesa u koronaškoli prepoznaje kao aktivne i timski orijentirane osobe koji su direktno bili uključeni u obrazovanje svoje djece. Kao posebno zahtjevnu situaciju navodi komunikaciju s jednim roditeljem koja je bila otežana i u klasičnim uvjetima, a za vrijeme online nastave ona je posebno došla do izražaja zbog čega učiteljica navodi kako je bilo iscrpljujuće danonoćno objašnjavati i odgovarati na pitanja ovog roditelja.

Iznoseći mišljenje o tome kako se hrvatski obrazovni sustav snašao za vrijeme pandemije, i ova učiteljica pohvaljuje projekt „Škola na trećem“ koji je, zbog neusklađenosti nije bio od prevelike pomoći. Navodi ipak kako je upućivala učenike da prate taj program kako bi ponovili nastavni sadržaj, dok je, uz podršku kolegica nastavila osmišljavati vlastite sadržaje.

Na temelju iskustva, iznosi i mišljenje kako nastava na daljinu ni u kojem slučaju nije budućnost školstva jer bi se na taj način u potpunosti ugrozila potreba ljudskih bića za socijalnim kontaktom.

Intervju 4

Četvrta po redu ispitanica kao učiteljica razredne nastave radi već 15 godina, a diplomirala je 2000. godine. U intervjuu iznosi kako je posao učitelja za nju oduvijek predstavljao kreativnost u prenošenju informacija, te stvaranja optimalnog okruženja za stjecanje znanja. Smatra kako kvaliteta nastave ovisi upravo o učitelju, te naglašava kako škola za nju nikad nije predstavljala samo ustanovu u kojoj se stječe znanje, već mjesto na kojem se razvijaju ličnosti i sposobnosti učenika. Obilježja obrazovnog sustava na početku svog rada smatra zatvorenim, zbog sustava koji ne dopušta nikakva odstupanja od planiranih sadržaja.

Kao i mnogi učitelji, na početku svog rada svoju je nastavu pripremala rukovodeći se HNOS-om, te navodi kako se prema spomenutom programu školska djelatnost odnosila na planiranje i pripremu školskog i nastavnog rada s obzirom na sposobnosti učenika, pri čemu se vodilo računa o prilagodbi nastavnih oblika, metoda i sredstava s ciljem poticajnog djelovanja na razvoj učeničke ličnosti.

Prije no što se zaposlila na neodređeno, učiteljica je radila po zamjenama u nekoliko istarskih škola, nakon čega je poučavala nastavni predmet njemačkog jezika u OŠ Centar Pula, gdje se na kraju i zaposlila kao učiteljica prvog razreda. Početničke materijalne uvjete opisuje kao skromne, dok je suradnjom s roditeljima bila zadovoljna.

Prvi puta se u svome radu s obrazovnom tehnologijom susreće 2008. godine položivši ECDL tečaj (European Computer Driving Licence) nakon čega radu započinje s aktivnim korištenjem programa za izradu videa i prezentacija. Ipak, svoj početak u korištenju suvremene tehnologije u nastavi smatra 2019. godinu kada svoj rad temelji na iPad uređajima i e-udžbenicima, zbog čega je mišljenja da implementacija multimedije učenicima razredne nastave u procesima e-učenja omogućuje spontano, prirodno i zabavno učenje zahvaljujući simultanom korištenju osjetila. Smatra kako se na taj način razvija samostalnost učenika, što također

prepoznaje i kao najveću prednost učenja na daljinu, pri čemu pomoću iPada kreira obrazovne sadržaje te iste dijeli s učenicima. Osim iPada, u neposrednom se radu koristi i interaktivnom pločom. Od aplikacija navodi Loom, Zoom, platforme Seesaw i Matific, Tiny Tap, iMovie, Google Drive, Filmora, Book Creator i sl. Govori kako su upravo navedene aplikacije bile od velike pomoći na satovima ponavljanja i utvrđivanja gradiva u vrijeme provođenja nastave na daljinu.

Na temelju, možemo zaključiti bogatog iskustva u korištenju aplikacija, IKT percipira kao alat koji omogućava brz i jedinstavan pristup informacijama, te sudjelovanje više učenika u jednoj aktivnosti, što je posebno zahvalno tijekom koronaškole. Nadalje, smatra kako je učenicima zanimljivije stjecati znanje putem slikovnih i auditivnih sadržaja, te animacija od pukog čitanja rečenica iz knjiga. Kao ostale prednosti IKT-a vidi olakšavanje timske nastave, suradnje i komunikacije tijekom provođenja nastave na daljinu, pri čemu je u potpunosti u pravu, jer bez tehnologije, učenici bi tijekom pandemije naprosto bili izvan školskog sustava. Smatra kako nove tehnologije potiču promjene u načinu upravljanja i organiziranja nastave, pri čemu se posebna pažnja usmjerava prema motivaciji učenika, njihovoj samostalnosti, kreativnom učenju, te istraživačkom radu, za razliku od tradicionalne nastave koja je obilježena prevelikom količinom informacija, frontalnim radom i suhoparnim iznošenjem činjenica bez razumijevanja.

Iako naklonjena poučavanju posredstvom IKT-a, svoju nastavu opisuje kao kombinaciju tradicije i moderne. Ipak, pri korištenju elemenata tradicionalne nastave, svoje klasično predavanje nastoji izvoditi na otvorenom prostoru, te navodi kako u svome radu to koristi kao priliku za upoznavanje svojih učenika.

Nastavu podržanu informacijskim tehnologijama, zapravo vidi kao klasičnu nastavu poboljšanu prezentacijama, slikovnim prikazima, animacijama i dr. Koristila se tradicionalnim ili suvremenim oblicima rada, svoju nastavu uvijek nastoji organizirati ako da učenicima bude zanimljivo, te da učenici steču potrebno znanje.

Uspoređujući programe HNOS i „Školu za život“, HNOS vidi kao nositelja kvalitativnih promjena u kontekstu određenja programskih sadržaja, no posebno se referira na NOK (2011) kao ključno ishodište kojim se nastoji uspostaviti učinkovit i usklađen sustav odgoja i obrazovanja cjelovitim i strukturnim promjenama.

Odgovarajući na pitanje o pohađanju webinaru, učiteljica ih nažalost ne smatra korisnima, naprotiv, smatra ih gubitkom vremena. Kao jedino korisno opisuje iskustvo edukacije s osobama koje su se služile određenim aplikacijama te su poučavali druge o istima. Kada je riječ o nastavi na daljinu učiteljica opisuje način poučavanja posredstvom tehnologije. U to je vrijeme poučavala prvi razred putem platforme Seesaw. S obzirom na to da njezin razred posjeduje iPad uređaje, okolnosti pandemijske nastave smatra olakšanim. Govori kako je zadovoljna razinom samostalnosti svojih učenika pri korištenju spomenute platforme, zbog čega je imala više vremena za samostalnu edukaciju o programima putem kojih bi mogla poučavati svoj razred. Na početku rada na daljinu svoje je videolekcije snimala u Loomu, no kasnije se koristila nakladničkim materijalom. Cjelokupno iskustvo je ipak bilo naporno, te govori kako je radno vrijeme u vrijeme pandemije trajalo od ranih jutarnjih do kasnih večernjih sati. Ipak, zahvaljujući tome govori kako je postala stručnjak u korištenju Zooma, Looma, Teamsa, Google Drive i ostalih platformi i aplikacija.

Iako tehnološki dobro osigurana, navodi kako je kvaliteta komunikacije učitelja i učenika za vrijeme nastave na daljinu narušena, te kao glavni izazov navodi nemogućnost objektivnog ocjenjivanja učeničkih znanja, sposobnosti i postignuća zbog prevelike pomoći roditelja. Nadalje, iznosi kako učenici površno pogledaju videolekciju, zbog čega njihovi uratci budu šturi i nepotpuni, a sve je to opravdano lošom internetskom vezom i raznim tehničkim teškoćama čija je istinitost upitna.

Iz svega navedenog, učiteljica je stajališta kako jedinu prednost i istinski doprinos obrazovanju ima nastava licem u lice upravo zbog izravnog kontakta kojeg učitelji ostvaruju sa svojim učenicima. Ipak, u slučaju da su učenici bolesni ili imaju drugih teškoća zbog kojih ne mogu pohađati nastavu, nastavu na daljinu vidi kao svrsishodnu opciju. Opisujući iskustvo koronaškole, za nju je poseban zadatak bio educirati roditelje za korištenje aplikacija, pogotovo jer je riječ o prvašima koji su ovisni o pomoći svojih ukućana. Iznosi kako je putem Viber videopoziva vodila roditelje korak po korak kroz pojedine aplikacije.

Na kraju zaključuje kako se naš obrazovni sustav snašao u ovoj situaciji najbolje što je mogao, te pohvaljuje koncept „Škole na trećem“ iako je njezini učenici nisu pratili jer su se koristili Seesaw platformom. Ipak, sigurna je kako nastava na daljinu nije budućnost školstva, već moguća solucija u određenim okolnostima.

Tijekom izvođenja nastave na daljinu kao najveću pomoć navodi svoje kolege, ali i izdavačku kuću PROFIL čiji su interaktivni udžbenici i videolekcije uvelike olakšavali ovu zahtjevanu situaciju.

Intervju 5

Ispitanica sa šesnaestogodišnjim iskustvom u razrednoj nastavi diplomirala je 2004. godine, a posao učitelja za nju je predstavljalo dinamično i aktivno djelovanje unutar razreda ispunjeno kreativnošću i plemenitošću. Prisjećajući se početaka svoga rada, primjećuje kako je frontalni rad bio zastupljeniji nego danas. Iznosi kako se obrazovnim stavovima nije previše opterećivala, već joj je primarni cilj bio pronaći sebe unutar razreda i naučiti kako primiti i sortirati veliku količinu informacija u kratko vrijeme, pri čemu treba zadovoljiti potrebe svojih učenika, riješiti papirologiju i dr.

Dvije godine nakon obrane diplome, zaposlila se kao učiteljica razredne nastave u produženom boravku, a 2010. godine dobiva posao na neodređeno pri čemu poučava drugi razred u kojem je imala 13 učenika. Početničke materijalne uvjete opisuje kao „bazične“ jer su joj bili dostupni samo ploča i kreda, dok je nastavna pomagala izrađivala samostalno. Iznosi kako je komunikacija s roditeljima u to vrijeme bila zadovoljavajuća, ali pozivi roditelja izvan radnog vremena bez bitnog razloga su je nerijetko opterećivali.

Nakon početnih materijalnih uvjeta, u svoj rad implementira laptop i projektor koje rado koristi u prikazivanju edukativnih materijala, te govori kako joj je dostupna tehnologija uvelike olakšala, ali i ubrzala rad zbog instatnosti u dostupnosti informacija te prepoznaje kako učenici kroz zorniji prikaz materijala lakše usvajaju sadržaje. Osim laptopa i projektora, posljednjih se godina koristi iPadom kojeg prepoznaje kao koristan alat za samostalnu izradu nastavnih materijala, zbog čega ističe kako je IKT u velikoj mjeri zastupljen u njezinom radu, pri čemu je osim učiteljice, i rad učenika temeljen na iPadima. Kao i ostale ispitanice, naglašava kako ipak u korištenju suvremenih tehnologija teži postizanju balansa kako ne bi došlo do preopterećenosti i zasićenosti tehnologijom, te se upravo u tim situacijama kako navodi u odgovoru vraća „staroj dobroj kredi“. Pri opisu tipa nastave kojoj se priklanja, iznosi kako prihvaća tradiciju, ali nastoji pratiti suvremene tendencije u

obrazovanju koje podrazumijevaju upotrebe suvremene tehnologije, te svoje oblike rada i nastavna pomagala prilagođava aktivnostima koje provodi u učionici.

Iako „Škola za život“ kao program koji posebno ističe uporabu tehnologije u nastavi, učiteljica više cijeni HNOS jer je prema njezinom mišljenju, suvisliji i sveobuhvatniji zbog svoje jasnoće i preglednosti, te se u svome radu i dalje koristi istim. S druge strane mišljenja je kako „Škola za život“ u svome programu nosi previše papirologije, te je kao takvu, ne smatra reformom obrazovnog sustava. Poznato je i da nam IKT omogućava pohađanje webinaru, no ova ispitanica, baš kao i prethodne smatra kako isti organizirani od strane Ministarstva nisu korisni, zbog čega sama bira i pohađa webinare o IKT-u koji su joj potrebni u određenom trenutku.

Za vrijeme prošlogodišnje nastave na daljinu poučavala je treći razred, a ovakav je način rada trajao tri mjeseca. Svoju je nastavu održavala putem platforme Seesaw, putem koje je učenicima s početkom nastave, u 8 ujutro poslala zadatke koje trebaju riješiti tijekom dana, prateći raspored sati. Olakotna okolnost je zasigurno ta da su većinu sadržaja obradili. Navodi kako tijekom prvog „lockodwna“ nije koristila videopozive jer se njezinim učenicima nije svidio taj način rada, zbog čega su komunicirali putem poruka koje omogućuje spomenuta platforma.

Opisujući vlastito iskustvo i ono što je zamijetila kod svojih učenika, iznosi kako je učenicima na početku bilo zanimljivo pohađati ovakav oblik nastave, ali su se kasnije zaželjeli škole i svega što ona nosi sa sobom. Na povratku u učionice koristili su satove ponavljanja i dopunsku nastavu kako bi ponovili sadržaj koji im je tijekom nastave na daljinu ostao nejasan. Što se tiče osobnog iskustva, učiteljici se za vrijeme online nastave pokvario vid, te navodi kako se fizički i psihički nije osjećala dobro, no u kasnijim je izolacijama znala što je čeka, zbog čega ih nije doživljavala tako stresno kao na početku. Iz svega navedenog proizlazi i mišljenje kako je najveći izazov obrazovanja za vrijeme pandemije očuvanje mentalnog zdravlja sudionika u procesu učenja. Zaključuje kako se dva oblika nastave ne mogu staviti u jednakopravan odnos, jer nastava na daljinu, prema njezinom mišljenju, nema prednosti kada su u pitanju djeca. Svjesna pandemije i straha, smatra da bi, ukoliko ovakva situacija potraje, posebno trebalo poraditi na očuvanju mentalnog zdravlja i emocionalne stabilnosti učitelja i njihovih učenika.

Prepoznajući rad i trud ove ispitanice, roditelji su bili puni podrške, razumijevanja i zahvalnosti, što je zasigurno nešto što daje smisao učiteljevom radu. Zadovoljna je odnosom i komunikacijom koju je ostvarila za vrijeme nastave na daljinu, te ne može izdvojiti upečatljive neugodne situacije.

Kada je riječ o potpori koju je hrvatski obrazovni sustav osigurao učiteljima za vrijeme održavanja nastave na daljinu, učiteljica posebno ističe kako obrazovni sustav postoji isključivo zahvaljujući upornosti i entuzijazmu učitelja i djelatnike u školi, te smatra kako će se upravo nakon održavanja nastave na daljinu početi cijeniti važnost učitelja te će se ulagati u njihovo usavršavanje. Nastavu na daljinu ne vidi kao zamjenu za nastavu licem u lice, a kao najveću potporu, kao i prethodne ispitanice, ističe svoj kolektiv u školi.

Intervju 6

Šesta po redu ispitanica, diplomirala je 2001. godine, a u razrednoj nastavi je već 17 godina. Svoj je posao zamišljala upravo kakav i je, ali se iznenadila količinom papirologije koje ono nosi sa sobom. Navodi kako su kroz godine mnogi dokumenti ostali isti, samo se mijenjao njihov naziv.

Kao i kod mnogih tek diplomiranih magista primarnog obrazovanja, ispitanica je najprije počela raditi na zamjenama, a 2005. godine dobiva posao na neodređeno kao učiteljica u produženom boravku kombiniranih razrednih odjeljenja. Navodi kako je komunikacija s roditeljima bila odlična, a materijalni uvjeti daleko skromnihi od današnjih. Nakon 6 godina od početka svoga rada, susreće se s obrazovnom tehnologijom koju smatra sveprisutnom u obrazovnom sustavu, te je mišljenja kako olakšava rad učitelja, a nastavu čini zanimljivijom. Navodi kako je na početku koristila samo računalo i to u svrhu zabave. Danas svoj rad ne može ni zamisliti bez IKT-a, a primjenjuje ga u svim oblicima rada. Posebno ističe uporabu iPada koj intenzivno koristi u svojem razredu, te smatra da su učenici aktivniji u takvim oblicima rada.

Iznoseći mišljenje o obrazovnim programima, učiteljica je mišljenja kako i se isti trebali mijenjati iz temelja, te bi učenje trebalo postati zanimljivije. Smatra kako je „Škola za život“ krenula korak naprijed, ali i dalje vidi puno prostora za napredak u smislu modernizacije i prilagodbe vremenu u kojem živimo. Također je mišljenja kako webinarini nisu korisni, ali ih ipak nastoji pohađati.

Za vrijeme online nastave kroz tri je mjeseca poučavala učenike drugog razreda, dok su u trećem razredu provodili nastavu na daljinu otprilike mjesec dana i to putem Seesaw platforme. Navodi kako su učenici bili dobro uhodani, zbog čega nije bila suočena s većim teškoćama, ali je ovakav način rada za nju značio puno opsežnije pripreme kako bi njezina nastava bila jasna, zanimljiva i kreativna. Kao izazove navodi svakodnevne stresore i nove situacije.

Uspoređujući nastavu na daljinu s klasičnom nastavom, kao prednosti online nastave navodi adaptivne sposobnosti i veću fokusiranost, dok kao nedostatke ovakvog oblika nastave vidi ulogu roditelja, površnost u radu pojedinih učenika, te sveprisutnost učitelja koja na ovaj način dobiva novu dimenziju. Kao prednosti klasične nastave ističe mogućnost da učitelj rastumači traženo u trenutku, dok kao nedostatak vidi pasivniju ulogu učenika koja je ponekad izražena.

Kao i većina ispitanica, navodi kako su za vrijeme online nastave bili česti upiti roditelja pri korištenju tehnologije, ali je s vremenom situacija postala lakša. Smatra kako je hrvatski obrazovni sustav adekvatno odgovorio na odgojno-obrazovne izazove za vrijeme pandemije, te iznosi kako je svima bilo teško snaći se u trenutku, zbog čega smatra kako je sve bilo upravo onako kako je i moglo biti u ovakvoj situaciji. Za razliku od prethodnih ispitanica, ova je učiteljica mišljenja kako online obrazovanje može imati veću ulogu nego što je to imao prije pandemije, ali ipak smatra kako neće imati primat u načinu obrazovanju učenika. Kao najveću potporu navodi svoj kolektiv koji je cijelu situaciju olakšao dijeljenjem iskustava, savjeta, pomaganjem u korištenju novih alata i sl.

Intervju 7

Ispitanica s najduljim radnim stažom u razrednoj nastavi učiteljica je koja je diplomirala 1984. godine, te ovaj posao, koji je prema njezinom mišljenju, obilježen pozitivnom energijom i veselim dječjim očima željnih znanja, obavlja već 36 godina. Smatra kako je kultura i socijalna okolina doba kada je započela s radom ostvarila širok utjecaj na sveukupnu populaciju, kao i djecu današnjice, a tadašnja je nastava bila okarakterizirana pasivnim učenjem i tradicionalnim oblicima rada. Odmah po stjecanju znanja, učiteljica se zapošljava u OŠ Cres u školi koju su pohađali štićenici Doma za odgoj djece zbog čega nije ostvarivala komunikaciju s roditeljima.

Ipak, mišljenja je kako je važnost dobre i pozitivne suradnje učitelja i roditelja neupitna. Kako je i priličilo tadašnjem vremenu, materijalni su uvjeti bili skromni, te je na raspolaganju imala kedu i ploču što dodatno potvrđuje obilježja tradicionalne nastave.

Nakon OŠ Cres, zapošljava se u OŠ Vidikovac za koju smatra da je kvalitetno tehnološki opremljena, što ju je motiviralo na svakodnevno učenje o korištenju digitalnih alata. Smatra kako korištenje suvremene tehnologije u nastavi zahtjeva promišljanje i inovativnost učitelja. Otvoreno priznaje kako je u početku uporaba tehnologije kod nje stvarala otpor, ali je s vremenom uvidjela kako određene nastavne sadržaje kroz igru može lakše približiti svojim učenicima. Pametna ploča je u velikoj mjeri zastupljena u nastavnom procesu ove učiteljice, te je mišljenja kako se uporabom iste unaprijeđuje nastava, te je proces obilježen visokim stupnjem interaktivnosti koja se postiže raznim animacijama i sličnim sadržajima.

IKT smatra kao korisnim sredstvom u radu koji joj omogućuje unaprijeđenje kvalitete nastave, a njime se koristi u svakodnevnom radu. Ipak, kao pomoć pri korištenju takvih alata vidi u edukacijama koje su usmjerene prema nastavnicima, a koje rado pohađa, te u obrazovnoj potpori koju joj pruža škola. S obzirom na početničko iskustvo i vrijeme provedeno kao stvaraoc i nositelj obrazovanja, učiteljica u svome radu prepoznaje tradicionalne i suvremene elemente, te smatra kako su oba oblika nastave korisna i imaju svoje mjesto u nastavnom procesu. Kao elemente tradicionalne nastave prepoznaje usmeno izlaganje, čitanje teksta, postavljanje i odgovaranje na pitanja i slušanje.

Kao suvremene elemente u svome radu koristi timski rad, učenje kroz igru, razvijanje kritičkog mišljenja i općenito svi oblici nastave koji omogućuje logično i cjelovito usvajanje znanja. Naglašava kako je u razredu najvažnije pozitivno ozračje, neovisno o oblicima rada. Uspoređujući dva programa, HNOS prepoznaje kao program koji sadrži osnovne smjernice koje potiču cjeloživotno učenje i rasterećenje nastavnog programa, dok Škola za život nudi nove nastavne planove i programe koji podrazumijevaju uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije. Također, kao pokretača reforme prepoznaje Školu za život čije su projektne aktivnosti usmjerene na promicanje pristupa cjeloživotnom učenju uz unaprjeđivanje ključnih kompetencija učenika i primjenu IKT-a u poučavanju i učenju.

Za razliku od većine ispitanica, ova učiteljica webinare koje povremeno pohađa smatra korisnima jer se na taj način dodatno educira za bolje korištenje digitalne opreme i sadržaja. Za vrijeme pandemije održavala je nastavu na daljinu kada je poučavala učenike četvrtog razreda. Navodi kako je čitave dane bila dostupna za komunikaciju s učenicima i njihovim roditeljima, a nastavu je realizirala putem Viber grupe, te je učenike upućivala na praćenje Škole na Trećem, uz svakodnevne telefonske razgovore. Osim stjecanja znanja i realizacije unaprijed određenih sadržaja, učiteljica naglašava kako joj je primarni cilj bio pružiti svojim učenicima emocionalnu povezanost i sigurnost. Kao najveće izazove u obrazovanju za vrijeme pandemije prepoznaje održavanje kontinuiteta u radu, odgovornosti, obaveza i aktivnosti.

Razmišljajući o klasičnoj nastavi i nastavi na daljinu, učiteljica iznosi kako je svaki nastavni sat koji se održava licem u lice mala predstava koja zahtijeva aktivnost publike, odnosno učenika, što je putem ekrana i poruka uvelike otežano. Kao prednost nastave licem u lice navodi komunikaciju koja se ostvaruje u tim uvjetima, način poticanja na aktivnost i razmišljanje, te brzo reagiranje, dok vršnjačko druženje i igra utječu na razvoj socijalnih vještina što je neophodno za zdrav i cjelovit razvoj dječje osobnosti. Mišljenja je kako je nastava na daljinu nužno zlo koja će na učenike ostaviti negativne posljedice.

Tijekom provođenja nastave na daljinu roditelji su, prema mišljenju ove učiteljice postali svjesniji važnost nastave u školi, te navodi kako su već nakon tjedan dana roditelji učenika bili prezasićeni količinom primljenih informacija, što je bilo posebno izraženo kod roditelja koji imaju više djece. Ipak, s obzirom da je poučavala četvrti razred, smatra kako je zbog stupnja samostalnosti i odgovornosti kojeg imaju učenici te dobi, cjelokupni proces bio barem malo olakšan.

Kao i većina ispitanica, mišljenja je kako Ministarstvo brzo i adekvatno reagiralo, zbog čega se školska godina uspjela realizirati, te za učenike nižih razreda prepoznaje sistem „balončić“ koji podrazumijeva da su učenici istog razreda uvijek na jednom mjestu sa svojom učiteljicom.

Prognozirajući budućnost školstva, smatra kako odvijanje nastave na daljinu neće preuzeti primat u obrazovanju, te misli kako će napredak društva osigurati usmjeravanje djece na mudro i odgovorno korištenje medija pri čemu se posebno

trebamo birnuti za njihovu dobrobit i zdrav razvoj. Naglašava kako će tek na taj način učenici razvijati digitalnu kompetenciju čime će postati aktivni članovi društva u kojem žive.

Na kraju iznosi kako je najveću potporu tijekom koronaškole imala od svojih učenika i njihovih roditelja, pritom je pratila i poštovala naputke Ministarstva i ravnatelja, dok je s kolegama radila u timu te su svakodnevno komunicirali unutar kolektiva s ciljem međusobne podrške.

20. Zaključak o istraživanju

Nakon prikupljenih i interpretiranih odgovora kojeg su tijekom istraživanja provedenog u obliku intervjua ponudile magistricе primarnog obrazovanja s jednogodišnjim i višegodišnjim iskustvom rada u razrednoj nastavi, produženom boravku i kao nestručna zamjena za matematiku, dobili smo uvid u širu sliku realnosti hrvatskog odgoja i obrazovanja za vrijeme pandemije.

Kako se kroz čitav ovaj rad isprepliću teme koje se tiču razvoja obrazovanja, usporedbi tradicionalne i suvremene nastave, početak implementacije obrazovne tehnologije u školski sustav koji u sadašnjem obrazovanju postoji kao zasebna cjelina u vidu kurikularne međupredmete teme „Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije“, zatim temeljne didaktičke i dokimološke odrednice na kojima obrazovanje kao takvo postoji, do izazova s kojima se suočavaju obrazovni sustavi diljem svijeta, a koja je uzrokovana virusom Covid-19, kroz odgovore učiteljica možemo zaključiti kako je dostupna literatura interpretirana u ovom radu u suglasju s iskustvom kojeg su s nama podijelile ispitanice.

Tijekom svojeg su se rada sve ispitanice susrele s programom HNOS, kao i sa Školom za život. Ispitanice koje obavljaju posao učitelja manje od jedne godine i 5 godina u većoj su se mjeri susrele s HNOS-om tijekom fakultetskog obrazovanja, dok su učiteljice s višegodišnjim iskustvom svoj rad temeljile upravo na tom programu.

Iz prikupljenih je odgovora jasno kako ispitanice smatraju HNOS-om preglednijim i lakšim za praćenje, dok je Škola za život kao nositeljica modernizacije obrazovanja koja se zalaže za uporabu IKT-ai cjelokupnoj digitalnoj pismenosti društva, ipak

popraćena većom količinom papirologije i općenito administrativnih poslova učitelja koje prema prethodnom programu nisu bili zastupljeni u tolikoj mjeri.

Kada je riječ o upotrebi informacijskih i komunikacijskih tehnologija, uočljivo je kako ispitanici koji su zaposleni u istoj školi koriste iste alate, te su jedni drugima podrška pri njihovom korištenju, pri čemu je samo jedna ispitanica potvrdila korisnost pohađanja webinar organiziranih od strane Ministarstva, dok ostale ispitanice samostalno biraju webinare koji nisu nužno u nadležnosti Ministarstva, ili ih uopće ne pohađaju.

U svojim su odgovorima sve učiteljice ustrojstvo svoga rada okarakterizirale kao kombinaciju tradicionalnih i suvremenih oblika što potvrđuje da su, bez obzira na svoju dob i vrijeme provedeno u školstvu, sve ispitanice prepoznale pozitivne aspekte koje tradicionalna nastava nudi, kao i spremnost za učenjem i usavršavanjem u korištenju digitalnih alata koje je zasigurno otežano učiteljicama koje su u kategoriji tzv. digitalnih imigranata. Ipak, želja za podizanjem kvalitete obrazovanja, te odgovornost i plemenitost koje su prisutne u ovom zvanju, motivacija su ispitanicama koje spremno prihvaćaju promjene kojima je odgojno-obrazovni sustav podložan.

S obzirom na to da se ovaj rad temelji na izazovima koje pretpostavlja suvremeno obrazovanje, posebno ćemo se osvrnuti i analizirati sljedeće pitanje postavljeno u intervjuu: „**10.Koji su, prema Vašem mišljenju i iskustvu izazovi obrazovanja u vrijeme pandemije?** „, te prikupljene odgovore usporediti s odgovorima koje nudi literatura iznesena u ovom radu autorica Batarelo Kokić i sur. (2020) „Školovanje od kuće i nastava na daljinu u vrijeme HR-COVID-19“.

Učiteljica koja je u radnom odnosu kraće od 12 mjeseci, u vrijeme pandemije je uz rad u produženom boravku, bila zaposlena kao nestručna zamjena za matematiku, te je kao najveći izazov navela strah i zabrinutost o načinu prijenosa informacija, odnosno hoće li učenici doista uspjeti usvojiti gradivo koje je izneseno putem videolekcija. Učiteljice s višegodišnjim iskustvom kao izazove navode svakodnevne nepoznate i stresne situacije, očuvanje mentalnog zdravlja dionika u procesu, kojim će tempom učenici napredovati te briga oko realizacije nastave s učenicima koji imaju određenih teškoća, a koji su u ovim uvjetima dodatno otežane. Nadalje učiteljice se brinu oko toga kako zadržati kontinuitet u radu, odgovornost prema

redovitom i cjelovitom izvršavanju obaveza i aktivnosti od strane učenika, te kako doskočiti izazovu otežane komunikacije učitelja i učenika. Brine ih također vršnjačka komunikacija učenika i socijalizacija, kao i općeniti stav koji se može iščitati iz odgovora, a predstavlja izazov jesu li ocjene koje su učenici prikupili tijekom nastave na daljinu objektivne i realne.

Predstavljeni su i izazovi koji se tiču uloge roditelja za vrijeme odvijanja nastave na daljinu, a koja je u odgovorima svih ispitanica došlo do izražaja, pri čemu navode kako su vodile roditelje korak po korak kako bi ih naučili koristiti se pretpostavljenim aplikacijama i programima, i na taj način pomogli svojoj djeci pri predavanju zadaće, slanju poruka i drugih postupaka koji ovise o stupnju samostalnosti djece. Ono što je samo jedna ispitanica posebno istakla, a navedeno je i na prethodnim stranicama rada, kako joj je posebno izazovno bilo raditi s učenikom koji ima teškoća, dok su dvije učiteljice naglasak stavile na mentalno zdravlje dionika, te zdrav razvoj djece koji je u ovim uvjetima narušen, a potencijalne se dječje krize navode i u literaturi, zbog čega je teoretski dio ovog rada u suglasju s odgovorima koje su ponudile ispitanice.

Na kraju analize prikupljenih odgovora možemo samo zaključiti kako sve ispitanice nastoje održati kvalitetnu nastavu, te u svojim odgovorima iskazuju pozitivne osjećaje koji im omogućuju kvalitetno i savjesno obavljanje posla.

21. Zaključak

Otkad postoji planirano, programirano i organizirano poučavanje koje se odvija u kontekstu didaktičkog trokuta, koji je, kako je navedeno na prijašnjim stranicama rada, u kontinuiranoj ekspanziji, proces učenja i poučavanja je konstantno izloženi različitim izazovima, ovisno o socijalnom kontekstu vremena.

Od početaka institucionalizacije školstva, odgojno-obrazovni sustav je u stalnom sukobu s htijenjima njegovih nositelja, odnosno nastavnika, profesora i učitelja, i realnim mogućnostima kojima raspolaže Ministarstvo i različite državne institucije i organizacije. Istražujući o organizaciji nastave kod kuće za vrijeme koronakrize, te iščitavajući odgovore ispitanica intervjuja, možemo zaključiti kako je posebno izazovno na početku provođenja online nastave bilo podučavanje roditelja učenika o korištenju potrebnih aplikacija i platformi, kao i samostalna ili timska edukacija učitelja o pretpostavljenim programima posredstvom kojih se odgojno-obrazovni proces realizirao.

Osim cjelodnevnog rada učitelja, predstavljeni su i problemi koji se tiču mentalnog zdravlja dionika odgojno-obrazovnog procesa kao i socijalni kontekst koji je u vrijeme pandemije nepoželjan, a toliko je važan za cjelokupno stanje čovjeka, napose učenika čije se osobine ličnosti trebaju oformiti. Ipak, predanost i plemenitost koju prosvjetni djelatnici posjeduju, omogućili su da učenici stječu znanja, budu aktivni u nastavnom procesu, čime su potvrdili koliko je kvalitetan učitelj važan član društvene zajednice.

LITERATURA

1. BATARELO KOKIĆ, I., CAR, S., KOLAK, A. i sur. (2020). *Školovanje od kuće i nastava na daljinu u vrijeme HR – COVID-19*. Zagreb: Element.
2. BOGNAR, L., MATIJEVIĆ, M. (2002). *Didaktika*. 2. izmijenjeno izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
3. ĆUKUŠIĆ, M., JADRIĆ, M. (2012). *E-učenje: koncepti i primjena*. Zagreb: Školska knjiga.
4. KADUM-BOŠNJAK, S. (2013). *Dokimologija u primarnom obrazovanju*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
5. MATIJEVIĆ, M., TOPOLOVČAN, T. (2017). *Multimedijska didaktika*. Zagreb: Školska knjiga: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. JUMP, J. (2021) *50 strategija za vašu online učionicu*. Zagreb: Naklada Kosinj.

MREŽNI IZVORI

1. ARBUNIĆ, A., KOSTOVIĆ-VRANJEŠ, V. (2007.) *Nastava i izvori znanja*. [Online] Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23547> [Pristupljeno: 8. lipnja 2021.]
2. ARMSTRONG, P. (2010). *Bloom's Taxonomy*. Vanderbilt University. [Online] Dostupno na: <https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/blooms-taxonomy/> [Pristupljeno: 1. rujna 2021]
3. BOGDANOVIĆ, M. (2018). *Nastava dostojna stoljeća u kojem živimo: Tableti od 1. razreda osnovne škole*. Tučepi: Osnovna škola Tučepi. [Online] Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=327212 [Pristupljeno: 29. lipnja 2021.]
4. Carnet (2018). *Digitalne tehnologije kao potpora praćenju i vrednovanju*. [Online] Dostupno na: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalne-tehnologije-kao-potpora-pracenju-i-vrednovanju.pdf [Pristupljeno: 10. srpnja 2021.]
5. DIDAKTIČKI PRINCIPI [Online] Dostupno na: <https://suvremeninastavnik.wordpress.com/2017/09/17/didakticki-principi/> [Pristupljeno: 20. lipnja 2021]

6. E-učenje [Online] Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blended-learning> [Pristupljeno: 15. lipnja 2021.]
7. GELEŃIR, M. (2020). Izašla lista alata koji će se koristiti u online nastavi: Ovo su prednosti i slabe strane popularnih platformi. *Srednja.hr* [Online] Dostupno na: <https://www.srednja.hr/zbornica/izasla-lista-alata-ce-se-koristiti-online-nastavi-prednosti-slabe-strane-popularnih-platformi/> [Pristupljeno: 29. lipnja 2021.]
8. Grafički prikaz zastupljenosti modela nastave i podatci o broju zaraženih učenika [Online] Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/> [Pristupljeno: 20. lipnja 2021.]
9. HERCIGONJA, Z. (2018). *Emocionalna inteligencija u odgoju i obrazovanju*. [Online] Dostupno na: https://issuu.com/zoranhercigonja/docs/emocionalna_-_arci [Pristupljeno: 3. rujna 2021.]
10. HIBRIDNA NASTAVA [Online] Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blended-learning> [Pristupljeno: 9. srpnja 2021.]
11. HOMESCHOOLING [Online] Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/homeschooling?q=homeschooling%2C> [Pristupljeno: 1. kolovoza 2021.]
12. ICT [Online] Dostupno na: <https://techterms.com/definition/ict> [Pristupljeno: 14. lipnja 2021.]
13. JAKŠIĆ, A., MITROVIĆ, K., ĆURČIĆ, J., GRAČANIN, D. (2021.) *Tradicionalna VS. Onlajn nastava : prednosti i izazovi*. [Online] Dostupno na: http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend_2021/radovi/T1.3/T1.3-9.pdf [Pristupljeno: 9. lipnja 2021.]
14. KESNER-ŠKREB, M. (2007). *Lisabonska strategija*. Zagreb: Institut za javne financije. [Online] Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/22020> [Pristupljeno: 15. lipnja 2021.]
15. LASIĆ, K. (2015). *Uloge nastavnika u tradicionalnoj i kvalitetnoj školi*. [Online] Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Katarina-Lasic/publication/342365009_ULOGJE_NASTAVNIKA_U_TRADICIONALNOJ_I_KVALITETNOJ_SKOLI/links/5ef10519a6fdcc73be94eed6/ULOGJE-NASTAVNIKA-U-TRADICIONALNOJ-I-KVALITETNOJ-SKOLI.pdf [Pristupljeno: 4. lipnja 2021.]

16. Lisabonska strategija [Online] Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/europa-2020/19454> [Pristupljeno: 3. srpnja 2021.]
17. LOCKDOWN [Online] Dostupno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lockdown> [Pristupljeno: 1. rujna 2021]
18. MASLOWLJEVA PIRAMIDA POTREBA [Online] Dostupno na: <https://www.thoughtco.com/maslows-hierarchy-of-needs-4582571-> [Pristupljeno: 3. rujna 2021.]
19. MATASIĆ, I., DUMIĆ, S. (2012). *Multimedijske tehnologije u obrazovanju*. [Online] Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85389> [Pristupljeno: 15. lipnja 2021.]
20. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). *Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu*. [Online] Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/akcijski-plan-za-provedbu-nastave-na-daljinu-prijedlog/> [Pristupljeno: 9. srpnja 2021.]
21. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). *Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanima s COVID-19*. [Online] Dostupno na: [https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202020-2021%20\(29.8.2020\).pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202020-2021%20(29.8.2020).pdf) [Pristupljeno: 29. lipnja 2021.]
22. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. [Online] Dostupno: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf. [Preuzeto: 5. kolovoza 2021.]
23. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. [Online] Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html [Pristupljeno: 28. lipnja 2021.]
24. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). *Smjernice za vrednovanje procesa učenja i ostvarenosti ishoda u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju*. [Online] Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/PristupInformacijama/eSavjetovanja-2019/Smjernice%20za%20vrednovanje%20proces%20i%20ostvarenosti%20odgojn-o-obrazovnih%20ishoda%20-%20eSavjetovanje%204-12-2019.pdf> [Pristupljeno: 12. srpnja 2021.]
25. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020). *Upute za vrednovanje i ocjenjivanje tijekom nastave na daljinu*. [Online] Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Obrazovanje/Upute-za->

[vrednovanje/Upute%20za%20vrednovanje%20i%20ocjenjivanje%20tijekom%20nastave%20na%20daljinu.pdf](#) [Pristupljeno: 10. srpnja 2021.]

26. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2008). *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. [Online] Dostupno: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html [Preuzeto: 7. srpnja 2021]

27. PILOT PROJEKT E-ŠKOLE [Online] Dostupno na: <https://pilot.e-skole.hr/hr/e-skole/opis-projekta> [Pristupljeno: 28. lipnja 2021.]

28. PILOT PROJEKT E-ŠKOLE [Online] Dostupno na: <https://www.e-skole.hr/program-e-skole/> [Pristupljeno: 28. lipnja 2021.]

29. SARKAR, S. (2020) [Online] *A brief history of online education*. Dostupno na: <https://adamasuniversity.ac.in/a-brief-history-of-online-education/> [Pristupljeno: 15. lipnja 2021.]

30. Sir Isaac Pitman Correspondance Colleges [Online] *Pitman Shorthand & The First „Correspondance Colleges“* Dostupno na: <https://www.historyofinformation.com/detail.php?entryid=2415> [Pristupljeno: 10. lipnja 2021]

31. SMILJČIĆ, I., LIVAJA, I., ACALIN, J. (2017). *ICT u obrazovanju*. [Online] Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/184689> [Pristupljeno: 11. lipnja 2021.]

32. SRCE [Online] Dostupno na: <https://www.srce.unizg.hr/djelatnost-srca> [Pristupljeno: 15. lipnja 2021.]

PRILOG

Prilog 1: Pitanja za intervju

RADNI STAŽ U RAZREDNOJ NASTAVI:

1. Koje ste godine diplomirali? Kako ste zamišljali posao učitelja razredne nastave? Koja su, po Vašem mišljenju, bila obilježja obrazovnog sustava na početku vašeg rada (ovdje možete spomenuti i propisane dokumente koji su bili na snazi, na temelju kojih ste planirali i programirali svoju nastavu)?
2. Koje ste se godine zaposlili kao učiteljica razredne nastave? Koja je škola bila vaše prvo radno mjesto i koji ste razred poučavali? Opišite strukturu svog prvog razreda, komunikaciju s njihovim roditeljima i materijalne uvjete.
3. Kada ste se prvi puta susreli s obrazovnom tehnologijom, i koja je bila njezina uloga u Vašem radu? Kako biste opisali utjecaj obrazovne tehnologije u razrednoj nastavi?
4. Možete li navesti obrazovnu tehnologiju i medije kojima ste se služili u svojem radu (opisati što ste i u kojim slučajevima koristili)?
5. Što za Vas predstavlja IKT, u kojoj je mjeri zastupljen u vašoj učionici, u koje se svrhe njime služite? Usporedite učenje i poučavanje posredstvom i bez tehnologije.
6. Možete li opisati nastavu koju održavate, priklanjate li se tradicionalnim ili suvremenijim oblicima nastave? Navedite obilježja tradicionalne odnosno suvremene nastave koja prepoznajete u svome radu.
7. Možete li usporediti i iznijeti svoje mišljenje o programu HNOS iz 2006. godine sa Školom za život iz 2019. godine. Koji je dokument, prema Vašem mišljenju bio pokretač reforme obrazovanja i zašto?
8. Pohađate li webinare koji promiču implementaciju IKT-a u nastavni proces, te vidite li korist u tome?
9. Jeste li u vrijeme pandemije bili u situaciji kada je nastava na daljinu za vas bio jedini način provođenja nastave? Koji ste razred u to vrijeme poučavali? Koliko ste

vremena provodili nastavu na daljinu? Opišite uvjete u kojima ste realizirali nastavu, predstavite svoje iskustvo i percepciju nastave na daljinu.

10. Koji su, prema Vašem mišljenju i iskustvu izazovi obrazovanja u vrijeme pandemije?

11. Koji su, prema Vašem mišljenju prednosti i nedostaci nastave licem u lice s nastavom na daljnu?

12. Kako su se, prema Vašem iskustvu roditelji snašli u koronaškoli? Možete li opisati jednu situaciju?

13. Smatrate li da je hrvatski obrazovni sustav adekvatno odgovorio na odgojno-obrazovne ishode za vrijeme pandemije? Možete li navesti kritike i prijedloge za poboljšanje?

14. Smatrate li da je nastava na daljinu budućnost školstva, odnosno smatrate li da će se u budućnosti školovanje u potpunosti deinstitucionalizirati?

15. Koga vidite kao najveću potporu obrazovanju u vrijeme pandemije? Je li za Vas to bila Vaša institucija, ministarstvo, kolege, ravnatelj?

SAŽETAK

U studenom 2019. godine kineskim se gradom Wuhanom počeo širiti virus SARS-CoV-2 koji je do ožujka iduće godine predstavljao globalnu pandemiju.

S ciljem sprječavanja širenja zaraze, 16.ožujka 2020. godine u RH je obustavljena nastava u školama i fakultetima. Obrazovanje se odvija online, nastava se snima i emitira na televiziji, postepeno počinje život u karanteni. Iako se, od osnutka Republike Hrvatske različitim reformama pokušava revitalizirati odgojno-obrazovni sustav, svi su dosadašnji programi nastajali tijekom vremena, što u jeku pandemije, nije bilo moguće.

Razrađuju se i objavljuju različite smjernice i akcijski planovi koji bi doskočili izazovu obrazovanja na daljinu pred kojim su se našli učitelji, učenici i njihovi roditelji. Preko noći, obrazovanje se deinstitutionaliziralo, barem s obzirom na mjesto u kojem se provodi. Dionici odgojno-obrazovnog procesa spremno dočekuju nove smjernice, s nadom kako će, prateći iste, dobiti odgovore na svoja pitanja.

Cilj intervjuiranja bio je prepoznati izazove online nastave sa stajališta učitelja različitih dobnih skupina i radnog staža, te prikupljene odgovore usporediti s dostupnom literaturom kako bi se razvila cjelovita predodžba o koronaškoli. Temeljem prikupljenih odgovora mogu se prepoznati zajednički izazovi i težnje učitelja koji su, svojim trudom i zalaganjem željeli osigurati kvalitetnu nastavu na daljinu.

Ključni pojmovi: pandemija, karantena, online nastava, deinstitutionalizacija obrazovanja, učitelji, koronaškola

SUMMARY

In November 2019, virus SARS-Cov-2 expanded through the Chinese city of Wuhan. By the March of 2020, the whole world was in pandemic.

To stop spread the virus, Republic of Croatia forbided phisical attendance of schools and colleges, by March 16th, 2020. It is the period of online education, and educational programms which are broadcasted on TV. The lockdown begun.

Since independance, the Croatian educational system wanted to advanced their education, but all the programs had time to develop, except now, because there is no time to spent.

Various guidelines and action plans are being developed and published to overcome the challenges of online education faced by teachers, students and their parents. Overnight, home replaced the institution of school, in which, expecting the guidelines, all want to exit.

The aim of the interview was to identify the challenges of online education from the point of view of teachers of different age groups and work experience, and to compare the obtained answers with professional literature, in order to get holistic image of coronaschool. Given the responses collected, the common challenges and aspirations of teachers who, with their efforts and commitment, wanted to ensure quality online education can be identified.

Key words: pandemic, lockdown, online education, education deinstitutionalization, teachers, coronaschool